

**Міністерство освіти і науки України
Національний Еразмус+ офіс в Україні
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя**

Проект програми Європейської Комісії Еразмус+ (модуль Жана Моне)

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

«Міждисциплінарний підхід до дослідження управління відходами: впровадження практики ЄС» - 621029-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE

ПРАКТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЄС: ЕКОЛОГІЧНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ

Книга

**Тернопіль
2021**

Проект фінансується за підтримки Європейського Союзу. Ці матеріали відображають винятково погляди їх укладачів. Європейський Союз не відповідає за будь-яке використання матеріалів, що містяться в цьому виданні.

The European Union support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the compliers, and the European Union cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Підготовлено для здобувачів вищої освіти, представників органів державного влади та місцевого самоврядування, бізнесу, підприємств та організацій різних форм власності у рамках проекту програми Європейського Союзу Еразмус+ (модуль Жана Моне) «Міждисциплінарний підхід до дослідження управління відходами: впровадження практики ЄС» (621029-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE)

Практика сталого розвитку ЄС: екологічні, економічні та соціальні аспекти / Укладач: Крамар І.Ю. Тернопіль, 2021. 56 с.

*Друк навчальних матеріалів здійснено за кошти проекту
«Міждисциплінарний підхід до дослідження управління відходами: впровадження практики ЄС» (621029-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE)*

ЗМІСТ

Вступ	4
Тема 1. Глобальне партнерство для сталого розвитку. Стратегія сталого розвитку Європейського Союзу	5
Практичні завдання	14
Тема 2. Європейський соціально-економічний комітет	17
Практичні завдання	19
Тема 3. Ключові економічні тренди сталого розвитку в ЄС	20
Практичні завдання	29
Тема 4. Європейська мережа сталого розвитку (ESDN).....	30
Практичні завдання	33
Тема 5. Індикатори сталого розвитку в Європі	35
Практичні завдання	43
Тема 6. Європейська федерація управління відходами та екологічними послугами	47
Практичні завдання	50
Тема 7. Мікрорівень сталого розвитку	50
Практичні завдання	54
Список використаних джерел	55

Вступ

Дана книга «Практика сталого розвитку ЄС: екологічні, економічні та соціальні аспекти» (модуль 4) підготовлена в рамках реалізації Проєкту Європейського Союзу програми Еразмус+ «Модуль Жана Моне»: «Міждисциплінарний підхід до дослідження управління відходами: впровадження практики ЄС» - 621029-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE.

Книга орієнтована на вирішення практичних завдань і стимулюватиме знання про основи, особливості та найкращі практики впровадження сталого розвитку в ЄС у всебічній перспективі (з урахуванням екологічних, економічних та соціальних питань); призначена для різних категорій стейкхолдерів.

Матеріали книги охоплюють теоретичні аспекти Стратегії сталого розвитку Європейського Союзу і дають змогу усвідомити необхідність подальшого розвитку екологічно чистих підприємств, акцентуючи увагу на ключових соціально-економічних трендах сталого розвитку в ЄС.

Матеріали книги розкривають кращі практики циркулярної економіки на прикладі різних компаній. Книга містить теоретичний матеріал та практичні завдання, що дозволяють його закріпити.

Тема 1

Глобальне партнерство для сталого розвитку. Стратегія сталого розвитку Європейського Союзу

Цілі сталого розвитку (ЦСР), також відомі як Глобальні цілі, були ухвалені Організацією Об'єднаних Націй у 2015 році як універсальний заклик до дій щодо скорочення бідності, захисту планети та забезпечення того, щоб до 2030 року усі люди жили в мирі і достатку. 17 Цілей взаємодоповнюють одна одну: дії в одній сфері також впливають на результати в інших, тому в розвитку мають бути збалансовані соціальна, економічна та екологічна стійкість:

- (1) відсутність бідності,
- (2) подолання голоду,
- (3) міцне здоров'я та добробут,
- (4) якісна освіта,
- (5) гендерна рівність,
- (6) чиста вода та санітарія,
- (7) доступна та чиста енергія,
- (8) гідна робота та економічне зростання,
- (9) промисловість, інновації та інфраструктура,
- (10) зменшення нерівності,
- (11) стійкі міста та громади,
- (12) відповідальне споживання та виробництво,
- (13) кліматичні дії,
- (14) життя під водою,
- (15) життя на суші,
- (16) мир, справедливість та сильні інституції,
- (17) партнерство заради цілей (сталого розвитку)

Країни зобов'язалися визначати пріоритетність прогресу для тих країн і спільнот, які найбільше відстають. Для досягнення ЦСР у кожному контексті необхідні творчі підходи, ноу-хау, технології та фінансові ресурси всього суспільства.

У 2018 році Глобальний договір ООН назвав Ціль 17 «Партнерство» однією із найважливіших. З 2018 року щорічно проводиться кампанія «Партнерство заради сталого розвитку», щоб визначати проекти партнерства із залученням багатьох стейкхолдерів у категоріях:

1) **мир** (права людини, сприяння мирному діалогу, протидія корупції, правова безпека, справедливість, соціальне забезпечення);

2) **планета** (довкілля, поводження з відходами, зелена енергія, зміна клімату, захист біорізноманіття, стале споживання та управління водними ресурсами, сталий ланцюжок постачання, зелені інновації);

3) **економічний розвиток** (економічне зростання, сталий розвиток міст, інфраструктури та громад);

4) **суспільство** (інклюзивність, освіта, розширення можливостей молоді, культурне різноманіття, гендерна рівність, охорона здоров'я).

Європейський Союз (ЄС) активно підтримує політику сталого розвитку і її впровадження у країнах-членах пройшло кілька етапів. Починаючи зі створення Європейського Співтовариства Вугілля і Сталі (1952 р.) та його подальшого розширення до Європейського Економічного Співтовариства (1958 р.), тісна економічна співпраця між провідними країнами Західної Європи сприяла не тільки до швидкому економічному зростанню цих країн, а й взаємоузгодженню політик щодо захисту довкілля, розвитку територій та соціального захисту громадян Союзу. Так, базові договори ЄС про Європейський Союз (Маастрихтський договір, 1993 р.) та Лісабонський договір про реформу Європейського Союзу (2009 р.) повною мірою ґрунтуються на стратегії сталого розвитку як інструменті практичної політики ЄС.

Перший етап – характеризується осмисленням значущості сталого розвитку і прийняттям першої хвилі відповідних стратегій європейськими країнами (Конференція з навколишнього середовища і розвитку, 1992 р., Ріо-де-Жанейро).

Другий етап – знаменував початок другого етапу стратегічного планування сталого розвитку в ЄС і підвів підсумки десятирічної імплементації національних стратегій і визначив головні прогалини та напрямки удосконалення майбутніх документів (Йоганнесбурзький саміт, 2002 р.).

Третій етап – засвідчив розуміння глобальних викликів, що постали перед ЄС (2010 р.). Це унаочнено у широкій інтеграції сталого розвитку до всіх сфер життя країн-членів та включенні його імператив до регіональних, національних та секторальних стратегій.

Варто підкреслити, що в розробці національних політик нові члени ЄС послуговуються орієнтирами, закладеними у стратегіях Європейського Союзу. На даний час у сфері сталого розвитку прийнято три документи такого рівня.

Першу Стратегію сталого розвитку ЄС було розроблено ще у 2001 р. на засіданні Ради Європи в Гетеборзі з метою «розбудови загальноєвропейських політичних рамок для забезпечення сталого розвитку, тобто з метою задоволення потреб нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби». Вона складалася з двох головних частин: перша пропонувала заходи для зміни низки «несталих» тенденцій; друга – новий

підхід, за яким економічна, соціальна та екологічна політика ЄС мають підсилювати одна одну та бути взаємно узгодженими. Даний документ сфокусований на найбільш дестабілізуючих на той час проблемах розвитку: глобальному потеплінні, нових стійких до антибіотиків мікроорганізмах та деяких видах хвороб, довгостроковому впливі хімічних відходів, безпеці здоров'я, продовольчій безпеці, бідності, розширенні забруднення, втраті біорізноманіття (враховуючи зниження родючості ґрунтів), збільшенні відходів, негативному ефекті від зростання транспортної мережі.

Вказане обумовило вибір головних пріоритетів стратегії: зміна клімату, здоров'я громадян, бідність та соціальну виключність, старіння суспільства, менеджмент природних ресурсів, мобільність та транспорт. Був зроблений і акцент на необхідності розробки у відповідності до Йоганнесбурзького плану дій національних стратегій сталого розвитку. Надзвичайно важливим компонентом даної стратегії є постановка завдання про розробку індикаторів сталого розвитку, що поклало початок вимірюванню та оцінці ефективності цієї політики в ЄС.

Перше п'ятиріччя впровадження завдань стратегії продемонструвало низку труднощів, з якими зіштовхнувся ЄС:

- відсутність чіткого розуміння сутності сталого розвитку, що породжувало острахи за майбутнє та протидію деяких секторів;
- недостатня гнучкість стратегій в контексті їх адаптації до змінних умов глобального розвитку;
- висока теоретизація та відсутність механізму інкорпорації цілей сталого розвитку в повсякденне життя;
- слабкі виконавчі механізми на локальному рівні, недостатня узгодженість дій на світовому, регіональному та національному рівнях.

Спостерігалася також розпливчатість пріоритетів та нез'ясованість можливості впливу стратегій сталого розвитку на політичні пріоритети національного розвитку та шляхи таких змін, свідченням чого була відсутність у багатьох стратегіях механізмів фінансової підтримки інтеграції пріоритетів сталого розвитку до національної політики.

У Комунікації 2005 р. Європейська Комісія була змушена визнати, що, попри всі зусилля, в деяких секторах продовжувався розвиток неусталених тенденцій, зокрема, це стосувалось зміни клімату та енергоспоживання, здоров'я населення, бідності та соціальної виключності, демографічної ситуації, недостатньо ефективного менеджменту природних ресурсів, використання земель, розвитку транспортної мережі, втрати біорізноманіття. Це спонукало до перегляду стратегії сталого розвитку ЄС, що відбулось у 2006 р.

«Оновлена стратегія сталого розвитку ЄС» вказала загальний вектор змін на рівні планування, як для ЄС у цілому, так і для країн-членів союзу.

Пріоритетними напрямками цього документу були обрані зміна клімату та чиста енергетика, транспорт, сталі споживання і виробництво, збереження і управління природними ресурсами, охорона здоров'я, соціальне включення, демографія і міграція, глобальна бідність та виклики сталого розвитку.

У 2010 р. Європейський Союз схвалив нову стратегію розвитку на наступні 10 років – «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання», яка, на наш погляд, розкриває європейську соціально-економічну концепцію розвитку у першій чверті ХХІ ст., що спрямована на надання економічному зростанню в ЄС нової якості.

Так, у Стратегії – 2020 визначалося п'ять пріоритетних напрямів діяльності: зайнятість; зміна клімату та енергетика; дослідження та інновації; освіта, боротьба з бідністю. Вказується, що виконання поставлених завдань вимагає скоординованих дій країн-членів ЄС, включаючи соціальне партнерство та розбудову громадянського суспільства. Також цей документ передбачає подолання наслідків глобальної фінансової кризи, серед яких: уповільнення темпів економічного зростання, високий рівень безробіття, збільшення рівня зовнішнього боргу, дисбаланс бюджетів окремих країн ЄС.

Стратегія вказує і на шляхи розв'язання таких спільних європейських проблем, як: брак природних ресурсів, зміна клімату, старіння націй. У цьому документі підкреслюється важливість адаптації вказаних завдань до національних умов, що вимагає від держав-членів ЄС інтегрувати їх до своїх стратегічних документів.

Особливістю цієї стратегії є оголошення семи флагманських ініціатив, що мають створити сприятливі умови для виконання поставлених завдань: «Інноваційний Союз», «Молодь у русі», «Цифровий порядок денний для Європи», «Ефективні ресурси Європи», «Індустріальна політика ери глобалізації», «Порядок денний нових компетенцій та робочих місць», «Європейська платформа подолання бідності».

Як вже було зазначено вище, стратегії сталого розвитку країн-членів ЄС мають деталізувати обрані спільнотою орієнтири до національних умов. Прийняття національних стратегій сталого розвитку в нових членах ЄС розпочалося ще в період їх асоційованого членства і тривало вже після вступу до Європейського Союзу. Зокрема вони були прийняті: в Угорщині – у 1999 р., у Польщі – в 2000 р., у Словаччині – в 2001 р., у Латвії – в 2002 р., в Литві – у 2003 р., у Чехії – в 2004 р., у Словенії, та Естонії – у 2005 р., в Хорватії – в 2009 р., в Болгарії – в 2011 р.

За своїм характером всі вони спрямовуються на інтеграцію трьох складових сталого розвитку: економічної, соціальної та екологічної, однак загалом країни практикують ширший підхід. Пріоритетами національних

стратегій нових членів ЄС стають й інші сфери, які мають для них стратегічне значення. Наприклад, у Словенії та Естонії така стратегія охоплює і сферу культури, у Чехії – R&D, освіти, європейські та міжнародні питання та належне управління, у Литві – територіальний розвиток та співробітництво в цілях розвитку.

Окремо варто виділити Стратегію сталого розвитку Хорватії, яка фокусується на довгострокових заходах в наступних восьми ключових областях: обнадійливе зростання населення в Республіці Хорватії, навколишнє середовище та природні ресурси, заохочення сталого виробництва та споживання, забезпечення соціальної і територіальної згуртованості і справедливості, забезпечення енергетичної незалежності та підвищення ефективності використання енергії, зміцнення здоров'я населення, взаємопов'язаність у Республіці Хорватія, захист Адриатичного моря, прибережних районів і островів.

На наш погляд, на даний час в нових членах ЄС вже можна констатувати другий етап стратегічного планування сталого розвитку. На це вказує прийняття більшістю країн оновлених стратегій. Зокрема, в Литві це відбулось у 2009 р., в Чехії – в 2010 р., у Словенії – в 2014 р. При цьому наголосимо, що деякі країни, беручи за взірць стратегію ЄС «Європа-2020», надали цим документам довгостроковий характер. До них належить Угорщина («National Framework Strategy on Sustainable Development 2012-202»), Румунія («Romania 2013-2030»), Латвія («Latvia2030»).

У цій площині вирізняється досвід Польщі, яка у 2009 р. прийняла пакет стратегічних документів, спрямованих на формування системи комплексного управління розвитком Польщі. В його рамках прийняті: «Довгострокова стратегія розвитку 2030», яку координує Канцелярія прем'єр-міністра, «Середньострокова Стратегія розвитку 2020», за яку відповідає Міністерство регіонального розвитку, та 9 інтегрованих секторальних стратегій, серед яких: «Інновації і ефективність стратегії економіки», «Стратегія розвитку людського капіталу», «Стратегія розвитку транспорту», «Енергетична безпека та навколишнє середовище», «Ефективна держава», «Суспільний капітал», «Стратегія регіонального розвитку», «Стратегія національної безпеки», «Сталий розвиток сільських районів і сільського господарства».

На даний час у нових членах ЄС вже закінчився процес інституалізації сталого розвитку. Відповідальність за його впровадження покладено або на міністерства, що займаються питаннями довкілля та розвитку, або на спеціально створені уповноважені органи зі сталого розвитку. Найбільш поширеним є формування в країнах ЄС рад, комісій або інших органів. Зокрема це стосується Швейцарії, Німеччини, Латвії та Фінляндії. Наприклад, у Латвії створена Національна рада з розвитку (NDC), яка координує стратегічне планування між

національним та субнаціональним рівнями. Членами цієї ради, яку очолює прем'єр-міністр, є урядові органи влади субнаціонального рівня та інституції регіонального планування.

Прийняття національних стратегій сприяє кращій координації політики сталого розвитку шляхом його інтеграції на горизонтальному та вертикальному рівнях, а також до діяльності різних секторів суспільства (державні, приватні та наукові кола, громадянське суспільство), що перетворюється на одну з важливих умов успіху в цій сфері. Вказане є однією з особливостей політики ЄС у цій царині.

У випадку вертикальної інтеграції мова йде про імплементацію сталого розвитку на різних рівнях управління (регіональному, національному та локальному). Поширені наступні механізми:

1. Консультації, що зазвичай набувають різних форм. У «старих» членах ЄС поширені практикуми або семінари (Фінляндія), круглі столи та дискусії (Австрія), зустрічі (Німеччина), діалоги (Данія). В Угорщині активно практикується онлайн діяльність, а в Естонії створена Спільна комісія міністерських структур (JСМВ), яка відіграє роль форуму для багаторівневого співробітництва, що збирається щорічно для обговорення необхідних проблем.

Цей механізм сприяє виробленню рекомендацій щодо впровадження елементів національних стратегій або запитів щодо діяльності країн-членів ЄС.

2. 10 країн-членів ЄС для підтримки впровадження стратегій почали впроваджувати офіційні та неофіційні механізми зміцнення співробітництва та координації, що сприяють поліпшенню взаємодії між різними рівнями державного управління. Найбільш «сформованими» вони є в Австрії, Фінляндії, Німеччині та Швейцарії. Водночас в нових членах ЄС цей механізм популярності не отримав.

3. Деякі країни (наприклад, Угорщина та Литва) розпочали процес підвищення обізнаності, обміну досвідом та інформацією.

У деяких країнах-членах ЄС політика вертикальної інтеграції формалізована в правових актах. Прикладом є Хорватія, в якій прийнятий Закон про захист навколишнього середовища (ОГ 110/07), що передбачає відповідальність за сталий розвиток на різних політичних рівнях, в тому числі, і для національного уряду, округів, міст та інших відповідних зацікавлених сторін.

На відміну від вертикальної, горизонтальна інтеграція відображає співробітництво між різними міністерствами та адміністративними органами на національному рівні в питаннях реалізації політики сталого розвитку. Як правило, європейські країни розробляють різні форми внутріміністерської та міжвідомчої координації та імплементації цілей національних стратегій сталого розвитку. Формат цих механізмів залежить від роботи створених структур:

міжвідомчої групи (Естонія), комісії (Бельгія) комітетів (Комітет зі Сталого розвитку Австрії чи Комітет державних секретарів в Німеччині) або мережі (міжвідомча мережа Секретаріатів у Фінляндії).

З точки зору організаційного оформлення, горизонтальні механізми можна розділити на три групи. До першої відносяться міжвідомчі органи найвищого, політичного рівня. Яскравим прикладом є Німеччина, в якій з 2000 р. існує Державний комітет секретарів зі сталого розвитку. Однак в нових членах ЄС такий механізм поки що не розвинений.

Друга група горизонтальних механізмів унаочнена у міжвідомчих органах адміністративного рівня: її учасниками в основному є представники національних управлінь (міністерств) під керівництвом Міністерства охорони навколишнього середовища. Зокрема, створені: в Естонії – Комісія зі сталого розвитку (1996 р.), в Румунії – Національний центр з питань сталого розвитку (1997 р.), у Словаччині – Державна рада з питань сталого розвитку (1999 р.), у Чехії – Урядова рада з питань сталого розвитку (2003 р.), у Болгарії – Міжвідомча Консультативна рада з питань сталого розвитку (2006 р.).

Також доречно виділити групу гібридних режимів, головно характеристикою яких є участь та консультації з громадськістю, зокрема з такими зацікавленими сторонами, як НУО, ділові і наукові кола або громадянське суспільство (наприклад, Чехія, Угорщина). Так, у Чехії Урядова рада зі сталого розвитку відповідає за координацію здійснення політики між центральними адміністративними установами на міжвідомчій основі.

Представники всіх міністерств та зацікавлених сторін приймають участь у різних структурах Ради – комітетах та робочих групах. Важливим елементом усіх вказаних стратегій є оцінка здобутків. У багатьох країнах, наприклад у Чехії, огляд ситуації набуває вигляд доповідей щодо прогресу. У Латвії та Литві такі доповіді робляться двічі на рік, в Словенії – щорічно.

Логічним наслідком прийняття національних стратегій сталого розвитку є розвиток системи індикаторів для моніторингу та оцінки здобутків. Загалом вони включають як власні специфічні показники, так і показники Євростату, які широко використовуються союзом в різних системах оцінок. Кількість індикаторів варіюється в залежності від потреб країн. Наприклад, в Чехії їх 47, в Словаччині – 71, в Литві – 84, в Хорватії – 130, в Угорщині – 155.

Одним із наріжних каменів екологічної політики та політики сталого розвитку в ЄС є участь, що передбачає залучення до процесу прийняття рішень широкої кількості недержавних акторів, включаючи НУО, бізнес, профспілки, академічну спільноту та громадянське суспільство. ЄС практикує широке коло інструментів участі – від організації зустрічей, консультацій, конференцій і

воркшопів до проведення дискусій різного формату. В Угорщині для цього широко використовуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології.

У деяких країнах були інституалізовані структури, що мають у впровадженні сталого розвитку дорадчий характер. В їх рамках комунікація відбувається на постійній основі. Так, у Чехії існує Урядова рада зі сталого розвитку, в Хорватії – Рада з матеріального планування та Рада із захисту довкілля і сталого розвитку, в Естонії та Литві цю функцію виконують Національні ради зі сталого розвитку.

ЄС став міжнародним лідером у боротьбі проти змін клімату та у впровадженні низьковуглецевої, високотехнологічної, ресурсозберігаючої економіки.

Стаття 21 Маастрихтського договору / Договору про Європейський Союз (1993 р.) наголошує на усвідомленні Європейською спільнотою важливості міжнародного співробітництва для досягнення цілей сталого розвитку: «Європейський Союз визначає та впроваджує спільну політику та дії щодо активної міжнародної співпраці:

- сприяє сталому економічному, соціальному та екологічному розвитку у країнах, що розвиваються, з першочерговою метою викорінення бідності;
- сприяє інтеграції усіх країн у світову економіку, в т.ч. через відміну обмежень на міжнародну торгівлю;
- допомагає розробляти міжнародні заходи щодо захисту та відновлення якості навколишнього середовища з метою гарантування сталого розвитку;
- розвиває міжнародну систему співпраці, що базується на багатосторонній кооперації та гарному глобальному управлінні».

Важливо, що узгодження економічних питань між країнами ЄС та запобігання «нечесної конкуренції» приводить до того, що високий рівень екологічних стандартів у будь-якій одній країні ЄС автоматично «підтягує» за собою інші країни ЄС. Наприклад, жорсткі стандарти Німеччини щодо якості атмосферного повітря, і, зокрема, дуже жорсткі норми щодо вихлопних газів автомобілів, через механізми політико-економічного регулювання розповсюджуються на всі країни ЄС (інакше інші країни мали б економічні переваги перед Німеччиною, витрачаючи менше коштів на сучасні технології очистки вихлопних газів).

Як результат, упродовж останніх 15 років екологічні вимоги до якості вихлопних газів на теренах ЄС зросли майже у 30 разів. Яскравим прикладом відданості ЄС стратегії сталого розвитку є його Екологічні Програми Дій —

стратегічні документи, що визначають екологічну політику Союзу на наступні 7 років. Наприклад, 7-а Екологічна Програма Дій (на 2013-2020 рр.) дослівно визначає, що «у 2050 р. ми [громадяни ЄС] будемо жити у злагоді з природними можливостями планети. Наше процвітання і здорове довкілля буде спиратися на інноваційну «циклічну» економіку, де немає місця відходам, і де природні ресурси використовуються за принципами сталого розвитку, біорізноманіття захищене, цінується і відновлюється шляхами, що підсилюють стійкість нашого суспільства. Наша низьковуглецева економіка убезпечить нас від виснаження ресурсів, гарантуючи шлях до безпечного та сталого розвитку суспільства».

Наступним прикладом ефективної політики ЄС щодо постановки та втілення цілей сталого розвитку стала його стратегія Європа 2020, прийнята у 2010 р. і націлена на «розумне, стале та соціально орієнтоване зростання». Саме і цій стратегії, наприклад, Європейський Союз взяв на себе зобов'язання досягти цілі «клімат-енергія 20/20/20», згідно з якою до 2020 р. Наступним стратегічним документом ЄС щодо стратегії сталого розвитку стала стратегія «Європа 2020», розроблена Європейською комісією та прийнята Європейською радою у 2010 р. Стратегія визначає три чіткі взаємопов'язані пріоритети розвитку ЄС до 2020 р.:

- розумне зростання (smart growth): розвиток економіки, що будується на знаннях та інноваціях;
- стале зростання (sustainable growth): розвиток ресурсозберігаючої, зеленої та конкурентної економіки;
- соціально орієнтоване зростання (inclusive growth): розвиток економіки, що забезпечує високу зайнятість населення, соціальний захист та розвиток територій.

Для забезпечення цих пріоритетів стратегія «Європа 2020» визначає 5 основних цілей, що мають бути досягнуті ЄС до 2020 р.:

- 75% населення у віці 20–64 роки мають бути забезпечені роботою;
- 3% ВВП ЄС мають бути інвестовані в науку;
- «клімат/енергія ціль 20/20/20» передбачає, що у 2020 р. ЄС має скоротити викиди CO₂ на 20 % (порівняно з 1990 р.), отримувати 20 % своєї енергії з відновлюваних джерел; і збільшити енергоефективність виробництва на 20 % (порівняно з 2010 р.);
- початкову шкільну освіту мають отримувати не менше 90 % дітей, і не менше 40 % молоді мають отримувати університетську освіту;
- 20 мільйонів громадян ЄС мають бути виведені за межі бідності.

І, нарешті, визначена Європейською Комісією наприкінці 2019 року стратегія ЄС у формі Європейської Зеленої Угоди (The European Green Deal) ставить найамбітніші цілі в контексті сталого розвитку Європейського співтовариства, зокрема щодо перетворення Європи до 2050 р. на перший клімат-

нейтральний континент (із нульовим сумарним викидом парникових газів). До політики і кращих практик ЄС зі сталого розвитку ми будемо неодноразово звертатися у наступних розділах підручника. Слід наголосити, що і за межами Європейського Союзу стратегія сталого розвитку набуває все більшої політичної ваги та практичного значення. Зокрема такі країни, як Японія, Південна Корея, Китай приймають відповідні політичні рішення і активно впроваджують ідеї та кращі практики щодо сталого розвитку.

Отже, аналіз реалізації політики сталого розвитку в нових країнах-членах ЄС дозволяє зробити висновок, що в них:

1. Інтегровано до стратегій сталого розвитку не лише економічні, соціальні та екологічні цілі, а й важливі національні завдання.
2. Відбулась інституалізація сталого розвитку.
3. Розвивається горизонтальна та вертикальна інтеграція його імператив до діяльності багатьох органів державного управління, що підвищує ефективність заходів.
4. Залучаються до співпраці на всіх стадіях (від планування до імплементації) усі зацікавлені недержавні актори.
5. Сфокусовано увагу на пріоритетних результатах та узгоджених заходах з імплементації.
6. Здійснюється постійна оцінка та моніторинг виконання поставлених завдань.

Практичні завдання

1. Описати:

- 1.1. Складові стратегії сталого розвитку суспільства. Дайте коротку характеристику кожної.
- 1.2. Історичні передумови формування стратегії сталого розвитку.
- 1.3. Основні міжнародні нормативно-правові документи в історії становлення стратегії сталого розвитку.
- 1.4. Основні результати конференції ООН з Навколишнього Середовища та Розвитку (Ріо-де Жанейро, 1992 р).

2. Підготувати доповіді на теми:

- 2.1. Доповідь Брундтланд «Наше спільне майбутнє».
- 2.2. План дій ООН зі сталого розвитку до 2030 р.
- 2.3. Цілі сталого розвитку ООН, етапи їх впровадження у країнах Європейського Союзу.

2.4. Роль Європейського Союзу як лідера впровадження стратегії сталого розвитку.

3. Підготувати есе на тему: «Значення цілі «Партнерство» для забезпечення сталого розвитку у світі».

4. Виконати тестові завдання:

4.1. Основна ідея концепції сталого розвитку. Розвиток повинен:

- 1) задовольняти потреби нинішнього покоління
- 2) повинен задовольняти потреби майбутніх поколінь
- 3) задовольняти потреби нинішнього покоління без шкоди для майбутніх поколінь
- 4) повинен задовольняти потреби нинішнього покоління з можливістю шкоди для оточуючого середовища

4.2. Сталий розвиток це збалансований розвиток яких компонентів?

- 1) економічного
- 2) екологічного
- 3) етичного
- 4) соціального
- 5) всі відповіді вірні

4.3. До якої складової сталого розвитку належить використання відновлюваної енергії?

- 1) соціальної
- 2) економічної
- 3) природної

4.4. До якої складової сталого розвитку належить якісна освіта?

- 1) соціальної
- 2) економічної
- 3) природної

4.5. Уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна». Скільки цілей вона включає?

- 1) 5
- 2) 13
- 3) 17
- 4) 7

4.6. Центр зосередження природоохоронного співробітництва держав знаходиться в:

- 1) США
- 2) Великобританії
- 3) Україні

4.7. Ключові принципи сталого розвитку:

- 1) людство може надати розвитку суспільства сталого характеру, щоб він відповідав потребам людей сучасного й майбутнього поколінь
- 2) обережності, передбачати і запобігати, балансу між ресурсами і забрудненням, збереження природних багатств на нинішньому рівні
- 3) темпи росту населення мають відповідати рівню розвитку економіки
- 4) необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей

4.8. На конференції ООН з питань довкілля та розвитку, що проходила в Ріо-де-Жанейро були присутні голови скількох держав світу?

- 1) 150
- 2) 179
- 3) 100

4.9. На конференції ООН з питань довкілля та розвитку, що проходила в Ріо-де-Жанейро в червні 1992 р. було ухвалено всесвітню програму дій таких цілей:

- 1) висока якість навколишнього середовища
- 2) здорова економіка для всіх народів світу
- 3) задоволення потреб людей збереження сталого розвитку протягом тривалого періоду
- 4) збереження сталого розвитку протягом тривалого періоду
- 5) всі відповіді вірні

Тема 2

Європейський соціально-економічний комітет

Після Другої світової війни були засновані органи, призначення яких полягало в забезпеченні представництва найбільших соціальних і економічних груп суспільства, таких як профспілки та організації підприємців. Поштовхом до цього стали нарікання на парламентське представництво, яке іноді неадекватно відображає суспільство в усіх його аспектах. Ці органи були засновані не тільки на національному рівні (наприклад створення у Франції Міністерства економічної та соціальної політики, а й на рівні міжнародних організацій. В ООН, наприклад, була створена Економічна і Соціальна Рада.

Після заснування Співтовариства були висловлені побажання включити до його інституційної структури подібний орган. Так з'явився Економічний і соціальний комітет (згідно зі ст. 193—198 ДЗЄС). Оскільки Європейський Парламент зараз звільнився від свого попереднього скромного статусу радника, можна сказати, що Економічний і соціальний комітет є найважливішим консультативним органом Співтовариства. Засідає він у Брюсселі.

Європейський соціально-економічний комітет — дорадчий орган Європейського Союзу. Соціально-економічний комітет (СЕК) створено (1958) року згідно з Договором про заснування Європейської Спільноти, щоб забезпечити представництво інтересів різних економічних і соціальних груп.

Комітет складається з 350 членів; їх призначає Рада Європейського Союзу на 5 років за рекомендацією національних урядів. Члени Соціально-економічного комітету належать до таких категорій так званого «організованого громадянського суспільства» як роботодавці, профспілкові діячі та представники різних груп інтересів (професійних об'єднань, фермерів, захисників довкілля, споживачів тощо). Соціально-економічний комітет представляє їхню позицію та відстоює їхні інтереси в діалозі з Європейською Комісією, Радою Європейського Союзу та Європейським Парламентом. Завдання Соціально-економічного комітету полягає в тому, щоб давати поради Комісії й Раді, які зобов'язані консультиватися з ним щодо соціальних та економічних питань. Соціально-економічний комітет може також висловлювати свою позицію з власної ініціативи. Таким чином, Соціально-економічний комітет відіграє роль містка між Європейським Союзом та громадянами.

Члени Соціально-економічного комітету зустрічаються на пленарних засіданнях близько десяти разів на рік, а частіше засідають меншими групами.

Ніщський договір не змінив розподілу місць у Комітеті між державами-членами, він лише обумовив, з огляду на розширення Союзу, що в майбутньому

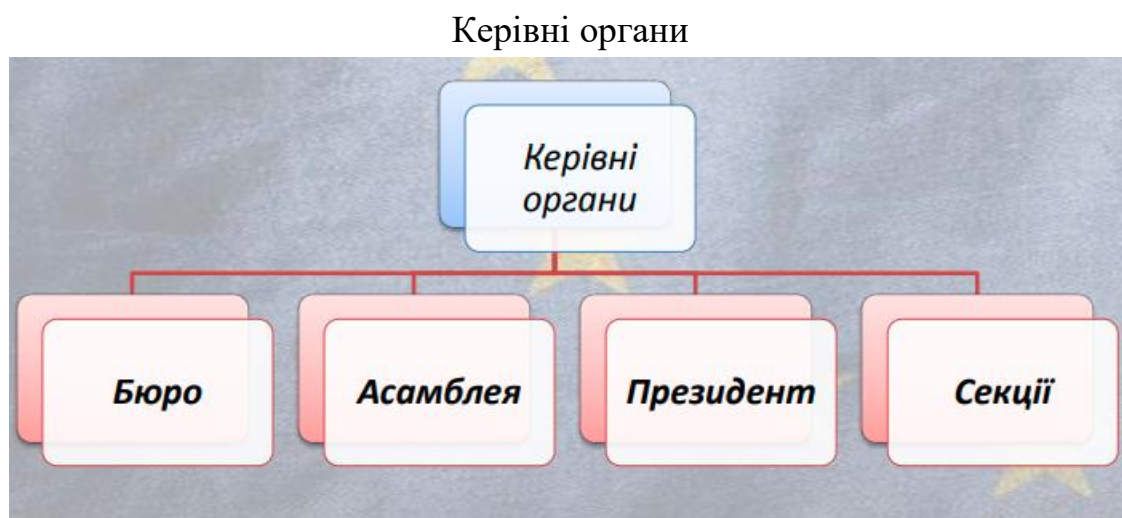
кількість місць у Соціально-економічному комітеті не повинна перевищувати 350. Договір прояснив також засади призначення членів комітету: він повинен складатися з «представників різних економічних та соціальних груп організованого громадянського суспільства»

Рада ухвалює особовий склад членів, що складається згідно з пропозиціями кожної держави-члена.

1. Група роботодавців (група I) має членів з приватного і державного секторів промисловості, малого бізнесу, торгових палат, оптової та роздрібною торгівлі, банківської справи та страхування, транспорту і сільського господарства.

2. Група співробітників і спецконтингенту (група II) має членів національних профспілкових організацій, як на рівні конфедерацій, так і на рівні галузевих федерацій.

3. Група включає в себе інші компоненти громадянського суспільства (група III) – вона складається з членів фермерських організацій, організацій споживачів, малого бізнесу, сектору ремесел, вільних професій і НУО в сфері соціального захисту та охорони навколишнього середовища.

Секції:

- ✓ Економіка та валютні питання
- ✓ Функціонування Спільного ринку
- ✓ Транспорт, Енергетика, Інфраструктура та ІТ
- ✓ Зайнятість, соціальні питання та громадянство
- ✓ Закордонні зносини
- ✓ Агропромисловий сектор та довкілля
- ✓ Промисловість

Економічний і соціальний комітет має надавати консультації з різних питань, якщо це прямо передбачається в ДЗЄС. Серед прикладів таких обов'язкових консультацій:

- заходи щодо створення і втілення в життя Спільної сільськогосподарської політики,
- директиви, спрямовані на забезпечення свободи пересування працівників),
- заходи щодо свободи облаштування,
- заходи щодо спільної транспортної політики та ін.

Амстердамський договір також вимагає проведення консультацій з ЕСК, які є обов'язковими з питань найму на роботу, охорони здоров'я та соціальних питань. Треба додати, що ЕСК також може надавати консультації іншим інституціям у разі необхідності, навіть якщо договір не містить будь-яких зобов'язань щодо цього. Амстердамський договір офіційно підтверджує право Європейського Парламенту консультиватися з ЕСК.

Члени ЕСК більше представляють інтереси своїх соціальних і економічних груп, аніж свої країни. Вони не можуть бути зв'язані ніякими зобов'язувальними інструкціями. Відповідно, вони є повністю незалежними у виконанні своїх обов'язків, діючи в інтересах усього Співтовариства.

Практичні завдання

1. Описати:

- 1.1. Особливості правового статусу органів Європейського Союзу, не віднесених до категорії «інститути».
- 1.2. Сутність діяльності Європейського соціально-економічного комітету.

2. Підготувати доповіді на теми:

- 2.1. Європейський соціально-економічний комітет та Україна.
- 2.2. Європейський фонд регіонального розвитку.

Тема 3

Ключові економічні тренди сталого розвитку в ЄС

Одним із регіонів, де концепція сталого розвитку знаходить найбільшу підтримку і розуміння, є, ймовірно, країни Європейського Союзу. Як неодноразово наголошувалося лідерами ЄС, стратегія сталого розвитку в певному розумінні лягла в саму основу створення ЄС і охоплює та об'єднує усі сфери його діяльності. Починаючи зі створення Європейського Співтовариства Вугілля і Сталі (1952 р.) та його подальшого розширення до Європейського Економічного Співтовариства (1958 р.), тісна економічна співпраця між провідними країнами Західної Європи привела не тільки до швидкого економічного зростання цих країн, але й до взаємоузгоджених політик щодо захисту довкілля, розвитку територій та соціального захисту громадян Союзу. Так, базові договори ЄС (Маастрихтський договір та Лісабонський договір про реформу Європейського Союзу) ґрунтуються на стратегії сталого розвитку як інструменті практичної політики ЄС.

Важливо, що узгодження економічних питань між країнами ЄС та запобігання «нечесної конкуренції» приводить до того, що високий рівень екологічних стандартів у будь-якій одній країні ЄС автоматично «підтягує» за собою інші країни ЄС. Яскравим прикладом відданості ЄС стратегії сталого розвитку є його Екологічні Програми Дій — стратегічні документи, що визначають екологічну політику Союзу на кожні наступні 7 років. Наприклад, 7-а Екологічна Програма Дій (на 2013–2020 рр.) дослівно визначає, що «у 2050 р. ми 108 [громадяни ЄС] будемо жити у злагоді з природними можливостями планети. Наше процвітання і здорове довкілля буде спиратися на інноваційну «циклічну» економіку, де немає місця відходам, і де природні ресурси використовуються за принципами сталого розвитку, біорізноманіття захищене, цінується і відновлюється шляхами, що підсилюють стійкість нашого суспільства».

Ключовим питанням економічної складової концепції сталого розвитку є циркулярна економіка або економіка замкнених циклів – управління ресурсами, що стрімко набуває глобальної популярності та визнається в науковій літературі як один з ключових рушіїв для досягнення цілей Паризької угоди. Від першої згадки про «циркулярність» економіки минуло 30 років, втім тільки після офіційного впровадження у ЄС її популярність стрімко зросла, а світові лідери поступово усвідомлюють її значущість для досягнення сталого розвитку.

11 березня 2020 року Європейська Комісія ухвалила План дій щодо «циркулярної» економіки (Circular Economy Action Plan). Він є важливою складовою порядку денного стратегії Європейського «зеленого» курсу (European Green Deal). Метою даного Плану є скорочення споживання в ЄС та подвоєння

повторного використання ресурсів у найближчі десятиліття, одночасно сприяючи економічному зростанню. Реалізація заходів Плану може збільшити ВВП ЄС на додаткові 0,5% до 2030 року та створити близько 700 тис нових робочих місць.

План дій описує ініціативи для всього життєвого циклу продукції – від проектування та виготовлення до споживання, ремонту, повторного використання, переробки та повернення ресурсів в економіку. В даний час життєвий цикл багатьох продуктів широкого вжитку занадто короткий, їх не можна повторно використовувати, відремонтувати чи переробити, або ж вони підлягають використанню лише одноразово. Лінійна структура виробництва та споживання («take-make-use-dispose») не дає виробникам стимулу виготовляти більш стійкі продукти. Ініціатива нової політики щодо сталості продукції має на меті змінити цю ситуацію за допомогою дій, спрямованих на «озеленення» не тільки економіки, а й продуктів, що використовуються у повсякденному житті.

План з досягнення циркулярної економіки (СЕАР) є одним з ключових складових Європейської зеленої угоди, яка дозволить ЄС досягнути стану справедливої, кліматично-нейтральної, ресурсо-ефективної та конкурентної економіки. СЕАР спрямований на прискорення трансформаційних змін, необхідних для Європейської зеленої угоди, спираючись на принципи циркулярної економіки, що активно впроваджуються з 2015 року. СЕАР має забезпечити упорядкування та пристосування нормативно-правової бази ЄС відповідно до принципів циркулярної економіки. План надає набір взаємопов'язаних ініціатив для створення міцної та узгодженої стратегії і включає:

1. Перетворення продуктів на більш стійкі (у рамках цієї ініціативи та, де це доречно, за допомогою окремих інструментів, Єврокомісія розгляне встановлення принципів сталості. Нові правила, зокрема, стосуватимуться необхідності покращити довговічність, повторне використання, оновлення та ремонтпридатність, вирішення проблеми наявності небезпечних хімічних речовин у продуктах та збільшення вмісту переробленої продукції. Також Єврокомісія має на меті обмежити одноразове використання та протидіяти передчасному застаріванню продукції, що виготовляється. Введення заборони на утилізацію непроданих товарів тривалого користування також буде частиною заходів.

Для того, щоб випуск продукції пристосовувався до кліматично нейтральної, ресурсоефективної та кругової економіки, скоротив обсяг відходів та забезпечив високу продуктивність учасників сталого розвитку, Єврокомісія запропонує законодавчу ініціативу щодо сталої продуктової політики. Основою цієї ініціативи буде розширення Директиви 2009/125/ЄС, яка встановлює рамки

для визначення вимог із екодизайну, що застосовується до енергоспоживчих продуктів. Сферу застосування Директиви розширять на якомога більше типів продукції.

У межах цієї ініціативи Єврокомісія визначає пріоритетні ланцюги доданої вартості та товари, такі як електроніка, ІКТ, текстиль, меблі та «проміжні товари із високим впливом», зокрема сталь, цемент та хімікати. Список є відкритим і може бути доповнений із часом. Аби вимоги до продукції відповідали згаданим вище принципам сталості, Єврокомісія пропонує:

- прийняти та впровадити новий робочий план з питань екодизайну та енергетичного маркування (Ecodesign and Energy Labelling Working Plan) на 2020-2024 роки;

- переглянути Директиву 2009/125/ЄС та вимоги до груп продукції на основі критеріїв та правил, встановлених згідно з Регламентом (ЄС) № 66/2010 (EU Ecolabel Regulation), підходів щодо екологічного «сліду» та «зелених» державних закупівель;

- створити подальші критерії стійкості не лише продуктів, а й послуг, включаючи соціальні;

- створити Європейський простір даних для «розумних» додатків (European Dataspace for Smart Circular Applications);

- удосконалити реалізацію вимог щодо сталого розвитку спільно з національними урядами.

2. Трансформація послуг, бізнес-моделей та моделей споживання для скорочення утворення відходів. Ця стратегія буде поступово впроваджуватися, а ключові ланцюги створення вартості продуктів будуть розглядатися як пріоритет. Також будуть вжиті заходи для скорочення відходів та забезпечення утворення добре функціонуючого внутрішнього ринку високоякісної вторинної сировини. Особливу увагу буде приділено спроможності країн ЄС брати відповідальність за утворення та утилізацію своїх відходів.

3. Посилення можливостей споживачів та публічних закупівель (Єврокомісія працюватиме над посиленням ремонтпридатності продукції. Мета даної ініціативи полягає у внесенні «права на ремонт» (right to repair) у політику ЄС щодо споживачів та реалізації товарів до 2021 року.

План також передбачає заходи щодо надання споживачам більш достовірної інформації про продукцію в місці продажу, в тому числі про термін використання товарів та інші показники. Єврокомісія запропонує компаніям обґрунтовувати екологічність своєї продукції, використовуючи методи оцінки екологічного «сліду». Будуть запропоновані більш жорсткі правила для боротьби з грінвошингом та передчасним застаріванням продукції. Таким чином, споживачі матимуть доступ до достовірної інформації щодо ремонтпридатності

та довговічності продукції, що допоможе направити вектор вибору покупця на більш екологічні товари. Ініціативи та законодавство ЄС вже, певною мірою, мають вплив на аспекти стійкості продуктів та можливостей споживачів. Зокрема, Директива 2009/125/ЄС щодо екодизайну успішно регулює вимоги до енергоефективності та деякі питання обігу товарів.

У той же час, такі інструменти як Регламент (ЄС) № 66/2010 та критерії «зелених» державних закупівель є ширшими за обсягом, але мають менший вплив через добровільний характер використання даних інструментів. І хоча «зелені» закупівлі є добровільним інструментом, Єврокомісією він визнається як потужний стимул для екологічних інновацій. Серед іншого, Брюссель запропонує мінімальні обов'язкові критерії та цілі «зелених» закупівель у галузевому законодавстві та на етапі обов'язкової звітності органів влади. Ці заходи будуть спрямовані на запобігання невиправданому адміністративному тягарю для закупівельників. Крім того, Єврокомісія продовжить підтримку через навчання та розповсюдження передової практики, а також заохочення закупівельників у державному секторі до участі в ініціативі Public Buyers for Climate and Environment.

4. Підвищення повторного використання ресурсів у промисловості (перехід до «циркулярності» відіграє важливу роль у трансформації галузей промисловості. Даний перехід може створити значну економію ресурсів у межах виробничих процесів, створити додану вартість та розширити економічні можливості промислових підприємств. В поєднанні з цілями, визначеними у промисловій стратегії (Industrial Strategy), Єврокомісія планує забезпечити більшу «циркулярність» у промисловості шляхом:

- оцінки варіантів у контексті перегляду Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди (Industrial Emissions Directive);
- сприяння міжгалузевій співпраці через розробку самими промисловцями системи звітності та сертифікації;
- впровадження Плану дій з питань біоекономіки (Bioeconomy Action Plan);
- сприяння використанню цифрових технологій для відстеження, планування та фіксації руху ресурсів;
- сприяння використанню «зелених» технологій через реєстрацію Схеми верифікації екологічних технологій ЄС (EU Environmental Technology Verification scheme) як сертифікаційного знака ЄС.

Більшість екологічних проблем мають транскордонний характер та вирізняються глобальним впливом, тому піддаються ефективному вирішенню лише за допомогою міжнародної співпраці. З цієї причини Лісабонський договір встановлює, що однією з ключових цілей політики ЄС щодо навколишнього

середовища є сприяння заходам на міжнародному рівні для вирішення регіональних чи світових екологічних проблем, зокрема боротьби зі змінами клімату. ЄС бере активну участь у розробці, ратифікації та реалізації багатосторонніх екологічних угод.

У цьому аспекті План дій вимагає систематичної роботи із переходу до глобальної кругової економіки, включаючи багатосторонній діалог. Розширена мережа зовнішніх зв'язків ЄС та його глобальна сила надають великі перспективи для просування ключових політик та підходів у напрямку «циркулярної» економіки на міжнародному рівні. Відповідно до робочого документу Єврокомісії (Commission Staff Working Document), до інструментів міжнародного виміру належать наступні:

- політичний діалог, торгівля, технічна, фінансова допомога та інвестиції для сприяння «циркулярній» економіці у країнах-партнерах (як частина більш широких зусиль щодо сприяння кліматичній нейтральності та сталому розвитку);
- узгодження, де це доцільно, норм та стандартів щодо «циркулярної» економіки ЄС, відповідних політик (включаючи екодизайн);
- нові бізнес-моделі, ефективне використання ресурсів та чистих технологій;
- безпечне управління хімічними речовинами;
- масштабні заходи щодо запобігання та поводження з відходами (включаючи плани запобігання та управління відходами, узгоджені з ієрархією відходів та цілями кругової економіки);
- розширені схеми відповідальності виробників та схеми повернення застави для пластикової тари та упаковки;
- довготривале використання продуктів та інформування споживачів;
- підвищення кваліфікації та перекваліфікація.

Відповідно, головними цілями SEAP є:

- досягнення ЄС кліматичної нейтральності до 2050 року;
- роз'єднання процесів економічного зростання та використання ресурсів;
- встановлення глобальних стандартів у сталості продуктів;
- сприяння створенню робочих місць як в Європі так і за її межами.

Які ключові напрями SEAP?

- зробити сталі продукти нормою в ЄС;
- розширити права та можливості споживачів, щодо використання та отримання інформації про сталі продукти;
- зосередити увагу на терміні служби продуктів через галузеву призму;
- забезпечення меншої кількості відходів.

Ключові ініціативи СЕАР на міжнародному рівні

- розробка та підписання глобального договору щодо поводження з пластиком. Ціллю договору є розробка міжнародного інструментарію для сталого виробництва та споживання пластику, що візьме за основу європейську модель поводження з пластиком на суші та у межах водних басейнів, включаючи мікропластик та врахування всього життєвого циклу поводження з пластиком;
- створення глобального альянсу з циркулярної економіки та ефективного використання ресурсів. Альянс має допомогти систематизувати політики та нормативно-правові системи переходу до циркулярної економіки;
- введення поняття «безпечний операційний простір» (safe operating space) для використання природних ресурсів, таких як вода, біомаса, метали та мінерали, використання яких не має перевищувати встановлені місцеві, регіональні чи глобальні граничні рівні;
- на основі концепції «безпечного операційного простору» ініціювання міжнародного діалогу щодо підготовки договору з управління природними ресурсами.

Цей договір має встановити міжнародні правила попередження утворення відходів та управління ними, розширеної відповідальності виробника, дизайну продуктів та інформування споживача. Що, у свою чергу, буде сприяти розробці національних планів з досягнення циркулярної економіки.

Основні напрями та галузі дії СЕАР

- сприяння встановленню більш довгого терміну служби товарів;
- збільшення рівнів повторного використання та переробки;
- сприяння застосуванню екомаркування та полегшенню пошуку джерел походження сировини;
- покращення збору даних та їх гармонізації;
- заохочення використання біоматеріалів.

Досвід країн Європи в переході до циркулярної економіки

Розглядаючи тенденції розвитку циркулярної економіки, слід зазначити, що в навіть у Європейському Союзі, незважаючи на спільність рамок підходів (circular economy package), кожна країна має національні особливості реалізації даної концепції.

Зокрема, Німеччина, маючи потужну індустріальну економіку, сформувала основу циркулярної економіки через матеріальні потоки і доступність матеріалів, а Нідерланди – на інноваціях в матеріалах і бізнес-моделях. Фінляндія є першою країною в світі, яка розробила національну

дорожню карту для переходу до циркулярної економіки. Шотландія стала першою країною, що вступила в клуб Circular Economy 100 (CE100), створений з ініціативи Фонду Еллен МакАртур, з метою стимулювання співробітництва та інновацій для розвитку циркулярної економіки.

Великі країни ЄС, такі як Німеччина, Великобританія і Франція, як правило, мають більш високі показники кількості інвестицій, патентів і робочих місць в циркулярних секторах економіки, що дозволяє їм займати лідируючі позиції при оцінках розвитку циркулярної економіки.

У рейтингу циркулярної економіки-2018 Німеччина посідає перше місце за кількістю патентів, пов'язаних з циркулярною економікою, більш як удвічі випереджаючи за цим показником Францію, яка знаходиться на другому місці (1260 патентів проти 542). Великобританія і Німеччина є лідерами по «циркулярним» інвестиціям, істотно випереджаючи інші країни Союзу. Основними джерелами підтримки і фінансування циркулярних бізнес-проектів часто-густо є самі компанії, банки, фонди та інвестори, венчурний і приватний акціонерний капітал, а також краудфандінг (crowd funding).

Серед програм фінансування інноваційних проектів у Європі є чимало циркулярних проектів, які забезпечують їм великі обсяги фінансування. До прикладу, одним з найбільших інвесторів у проекти циркулярної економіки є Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). ЄІБ надає консультаційну допомогу, оцінюючи можливості фінансування конкретного циркулярного проекту банком і підбору найкращих умов кредитування. Проекти, які занадто малі для обробки як самостійні інвестиційні позики, можуть підтримуватися через посередницькі кредити.

Ще одним великим інвестором являється Європейський фонд стратегічних інвестицій (ЕФСІ), який забезпечує вкладення в наукові дослідження та інновації, а також підтримує малий і середній бізнес. В рамках «InnovFin – EU Finance for Innovators» проводять фінансування проектів з високим рівнем ризику за умови наявності в циркулярному проекті технологічних інновацій.

Крім цього, всі програми ЄС доповнюються інвестуванням на національному рівні за допомогою різних інструментів, пропонованих національними, регіональними та/або місцевими агентствами розвитку (наприклад, Tekes в Фінляндії, Invitalia в Італії, Нідерландське агентство підприємництва, Innovate UK і т. ін.).

Фінляндія активно спрямовує кошти в циркулярну економіку, хоча окремого фонду за цим напрямком немає. У програмах, реалізованих в останні роки, таких як BioNets і CleanWeb, близько половини заявлених проектів стосувалися теми циркулярної економіки.

Центр розвитку технологій «ТЕКЕС» (Teknologian Keskus), що діє при Міністерстві промисловості і торгівлі, за з 2013 по 2017 роки виділив понад 200 млн євро на фінансування інноваційних проєктів, пов'язаних з циркулярною економікою. Як правило,

Центр виділяє до 40 % коштів, решта вкладає сама організація, яка подає проєкт. При цьому перевага надається проєктам, в яких задіяні різні дослідницькі центри і лабораторії, що дозволяє стимулювати міждисциплінарність досліджень. Бюджет Центру розподіляється приблизно порівну на фінансування проєктів за принципом найбільшої комерційної ефективності, і на національні технологічні програми, які є, по суті, пріоритетними напрямками національної економіки.

Свої пріоритети «ТЕКЕС» переглядає і коригує кожні три роки з урахуванням новітніх світових тенденцій за участю представників промисловості, дослідних інститутів, університетів і міністерств, а також іноземних консультантів.

Іншою важливою ланкою фінансування циркулярних проєктів виступає національний інноваційний фонд «SITRA», який підпорядковується безпосередньо фінському парламенту та головним завданням якого є сприяння переходу до вуглецево-нейтральної економіки, при якій зростання добробуту країни і її громадян відділений і не залежить від споживання природних ресурсів, а ресурси, в свою чергу, видобуваються і використовуються з максимальною раціональністю.

З молодими циркулярними компаніями «SITRA» працює як звичайний венчурний фонд – вкладає в них кошти в обмін на певний відсоток їх акцій. Крім цього Фонд часто «страхує» нову розробку ще до утворення компанії на так званій передпосівній стадії, коли фахівці роблять аналіз ринкового потенціалу продукту, залучають експертів з промисловості, допомагають знайти оптимальні шляхи виходу на ринок. «SITRA» фінансує розробку бізнес-плану, представляє його приватним інвесторам, які «підхоплять» молоду компанію, коли вона доведе свою життєздатність, або навіть розділять з державою ризики на ранній стадії. Зазвичай Фонд входить в компанію на 3-5 років і продає свої акції відразу, як тільки інші інвестори виявлять готовність в неї вкластися.

Адаптація України до СЕАР

Важливими програмними документами у сфері кліматичної політики в Україні є Національна стратегія управління відходами до 2030 року та Національний план управління відходами до 2030 року, Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року, Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року та план її

реалізації, Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року. Національна стратегія управління відходами¹⁸, схвалена у 2017 році, є документом, який розпочинає реформу управління відходами з метою апроксимації директив ЄС у сфері управління відходами та передбачає ряд заходів, починаючи з підготовки та прийняття відповідного законодавства, введенням систем розширеної відповідальності виробника щодо певного виду відходів, розробленням технічних регламентів з питань поводження з відходами та закінчуючи розробленням регіональних планів управління відходами та будівництвом потужностей з оброблення відходів.

Національний план управління відходами до 2030 року¹⁹, схвалений у 2019 році, є детальною «дорожньою картою» виконання Національної стратегії, яка спрямована на побудову в Україні системи управління відходами на основі стандартів ЄС та економіки замкненого циклу. Даний документ містить пакет завдань щодо кожного виду відходів – від прийняття необхідної правової бази до конкретних заходів зі збирання, переробки та утилізації. Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року²⁰, схвалена у 2019 році, є оновленим документом, що має на меті не лише сприяти подоланню наслідків екологічних проблем, а й усунути причини їх виникнення. Дана стратегія та система заходів, що закладена в основу її створення, успішно діє в країнах ЄС та є доктриною формування нової екологічної політики з вектором на ресурсоефективну, циклічну та низьковуглецеву економіку

Організаційні рішення:

1. Забезпечити організацію роботи місії ЄС в Україні з питань циркулярної економіки з метою:

- покращення кооперації у питаннях циркулярної економіки;
- досягнення кращого розуміння екологічних викликів, з якими стикається Україна;
- сприяння створенню бізнес партнерства між європейськими та українськими підприємцями.

2. Забезпечити приєднання до Глобального альянсу з циркулярної економіки (GAERCE) з метою міжнародної координації у питаннях наближення функціонування економіки України до принципів циркулярності., Призначити відповідальним виконавцем Міністерство екології й представником – міністра екології.

3. Забезпечити підтримку переходу бізнесу на циркулярні моделі роботи, шляхом взаємодії з міжнародними ініціативами, такими як SWITCH to Green.

Законодавчі рішення

1. Екологічне маркування та посилення обізнаності споживачів.

2. Передбачити зміни в Угоді про асоціацію, що мають відповідати цілям СЕАР із можливістю внесення нового розділу “Energy and Raw Materials”.

3. Циркулярність у окремих секторах економіки: виробничі процеси та ланцюжки створення вартості.

4. Скорочення кількості відходів.

Практичні завдання

1. Описати:

1.1. Ключові тренди сталого розвитку в країнах Європейського Союзу в розрізі трьох складових: економічної, соціальної та екологічної.

1.2. Спільні та відмінні риси імплементації економічної складової сталого розвитку в країнах Європейського Союзу.

2. Виконати тестові завдання:

2.1. Сучасний стан стійкого порушення рівноваги між людським суспільством і природою, що виявляється деградацією НПС - це:

- 1) глобальна криза
- 2) генетична деградація в екологічна криза
- 3) ресурсна криза
- 4) біологічно - психічна криза

2.2. Базова стратегія, яка базується на виділенні одного з регіональних пріоритетів, що реалізується із прикладанням максимуму зусиль регіональних об'єктів - це:

- 1) стратегія зростання
- 2) стратегія фокусування
- 3) стратегія економії г стратегія дисертифікації
- 4) стратегія виживання

2.3. Метою стратегії сталого розвитку є:

- 1) оцінювання стану соціально-економічно-екологічної системи, прогнозування та забезпечення умов їх сталого розвитку
- 2) оцінка умов проживання населення
- 3) можливість за допомогою індикаторів оцінити СЕЕ системи
- 4) обробка і опрацювання статистичних баз даних
- 5) формування управлінських механізмів для реалізації рішень щодо забезпечення сталого розвитку

2.4. Сучасний стан стійкого порушення рівноваги між людським суспільством і природою, що виявляється в деградації навколишнього природного середовища – це:

- 1) ризик
- 2) катастрофа
- 3) аварія
- 4) техногенна небезпека
- 5) глобальна біосферна криза

Тема 4

Європейська мережа сталого розвитку (ESDN)

Європейська мережа сталого розвитку (ESDN) – це асоціація та мережа державних адміністраторів та інших експертів, які займаються стратегіями та політикою сталого розвитку у Європі.

ESDN було засновано в 2002 році. У листопаді 2019 року ESDN стала некомерційною асоціацією, яка займається відповідними проблемами та можливостями, пов'язаними зі стійкістю та сталим розвитком, які становлять суспільний інтерес і особливо хвилюють членів Асоціації. Асоціація ESDN, як платформа для навчання та обміну, в основному займається питаннями, пов'язаними з підготовкою та реалізацією національних стратегій і процесів, які служать реалізації міжнародних зобов'язань, пов'язаних зі сталим розвитком, головним чином Порядку денного ООН зі сталого розвитку на період до 2030 року та пов'язаного з ним Сталого розвитку. Асоціація також сприяє загальноєвропейському діалогу та обміну досвідом і практиками для сприяння сталому розвитку, а також консультує осіб, які приймають політичні рішення на європейському, національному та субнаціональному рівнях. ESDN налічує понад 400 членів і партнерів з понад 40 країн.

Діяльністю Асоціації керують Виконавчий комітет і Консультативна рада, до складу якої входять представники восьми європейських країн.

Історія ESDN сягає 20 років тому, коли державні адміністратори, відповідальні за національні стратегії сталого розвитку кількох держав-членів ЄС, вперше зустрілися для обміну досвідом на кшталт семінару в Нідерландах. Відтоді щорічні конференції відбуваються по всій Європі.

З Віденською зустріччю 2003 року цільова група конференцій була значно розширена. Окрім координаторів національних стратегій сталого розвитку та національних координаторів екологічної інтеграції ЄС та політики сталого розвитку, експерти Європейської комісії, представники різних

національних рад зі сталого розвитку та національні члени Робочої групи з екологічного розвитку Європейської консультативної ради з питань довкілля та сталого розвитку Ради приєдналися до зустрічей.

Стратегії сталого розвитку є важливим кроком від грандіозних жорстких схем планування до процесів гнучкої стратегії, що супроводжується переходом від чітко визначених галузевих повноважень до наскрізних повноважень, від чистих ієрархій до об'єднання ієрархій і мереж, від контролю зверху до процесу і оцінки політики, від знання до навчання.

ВИЗНАЧЕННЯ ТА ІСТОРІЯ СТРАТЕГІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Відповідно до Порядку денного на XXI століття (розділ 8.7), Національна стратегія сталого розвитку «має ґрунтуватися на різних галузевих економічних, соціальних і екологічних політиках і планах, які діють у країні, і гармонізувати їх».

Стратегії сталого розвитку сходять до Порядку денного 21, важливого політичного документа для сталого розвитку, прийнятого на Всесвітньому саміті в Ріо в 1992 році. Порядок денний 21 був не тільки першим документом, який визначив характер стратегій, але й також першим документом, який закликав усі країни розробити таку стратегію разом із широким колом зацікавлених сторін.

Оскільки Порядок денний 21 не містить дати подання, лише кілька країн (серед них Великобританія, Фінляндія та Ірландія) розробили стратегію сталого розвитку у 1990-х роках. Натомість кілька країн або вже працювали, або працювали над планами екологічної політики. Однак більшість із цих екологічних планів не досягли того, до чого закликала ООН, а саме «скоординованого, спільного, ітеративного та циклічного процесу думок і дій для досягнення економічних, екологічних і соціальних цілей збалансованим та комплексним чином». Так, у червні 1997 року на так званому саміті Ріо +5 було погоджено, що формулювання стратегій сталого розвитку має бути завершено в усіх країнах до 2002 року.

У червні 2001 року Європейська рада в Гетеборзі повторила цей заклик, запросивши «держави-члени розробити власні національні стратегії сталого розвитку». Отже, більшість держав-членів ЄС прийняли свою стратегію ЄС до Йоганнесбурзького всесвітнього саміту наприкінці 2002 року. Таким чином, Гетеборзька Європейська рада виявилася ще одним важливим рушієм стратегій ЄС у Європі.

У червні 2006 року Європейська рада прийняла оновлену Стратегію сталого розвитку ЄС.

Щоб переконатися, що стратегії СР виправдають свої амбіції, ООН і ОЕСР сформулювали відповідні керівні принципи. Рекомендації описують стратегії СР як поточні стратегічні процеси, що поєднують аспекти формального планування та поступового навчання.

«Бути стратегічним – це розробити основне бачення через консенсусний, ефективний і повторюваний процес; і, переходячи до встановлення цілей, визначення засобів їх досягнення, а потім моніторингу цього досягнення як керівництва до наступного раунду цього процесу навчання. Більш важливим, ніж безуспішна спроба зробити все відразу, є переконатися, що поступові кроки в розробці політики та дії рухаються до стійкості, а не відходять від неї, що буває надто часто». Таким чином, стратегії СР «переходять від розробки та реалізації фіксованого плану, який стає все більш застарілим, до експлуатації адаптивної системи, яка може постійно вдосконалюватися».

Загалом, керівні принципи для стратегій роблять сильний акцент на процедурних та інституційних аспектах ітераційного процесу управління, в якому мережі повинні відігравати дедалі важливішу роль. Узагальнюючи кілька керівних документів і результати досліджень щодо стратегій, Офіс ESDN визначив наступні принципи та виклики управління, які мають бути розглянуті політикою сталого розвитку загалом і стратегіями зокрема:

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЯМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

(1) спільне бачення та стратегічні цілі:

- стратегія СР має визначати загальне довгострокове бачення СР;
- бачення СР має бути реалізовано за допомогою стратегічних цілей, які є SMART, тобто: конкретна (в ідеалі вказує кількісну ціль); вимірна (з індикаторами СР); досяжна (не надто легка і не надто вимоглива); реалістична (досяжна за наявних ресурсів і політичних обставин); прив'язана до часу (із зазначенням дати початку та цільового року);

(2) відданість високого рівня (стратегія СР має бути підкріплена політичними зобов'язаннями на високому рівні (від усього уряду, від впливових провідних установ);

(3) горизонтальна інтеграція (необхідно враховувати інтеграцію економічних, екологічних і соціальних питань);

(4) вертикальна інтеграція (стратегія СР повинна відповідати пріоритетам і діяльності з реалізації на інших рівнях уряду (ЄС, національному/федеральному, регіональному, місцевому);

(5) участь (різні групи зацікавлених сторін повинні брати участь у розробці та реалізації стратегії СР (заходи для участі можуть бути інформаційними, консультативними або прийняття рішень, і вони можуть

використовувати різні інструменти та механізми, такі як постійні Ради з СР, спеціальні діалоги зацікавлених сторін, інформаційно-консультаційні інтернет-акції тощо);

- (6) механізми впровадження та нарощування потенціалу;
- (7) моніторинг, оцінка та оновлення стратегії

Нижче наведено політичні рекомендації структуровані навколо тем секційних груп на конференції ESDN.

1. Стійке зростання.
2. Стійке харчування.
3. Новий поштовх до демократії.
4. Сталі фінанси.
5. Стійкість.
6. Стала мобільність.
7. Відсутні ланки.

Практичні завдання

1. Описати:

- 1.1. Сутність діяльності Європейської мережі сталого розвитку.
- 1.2. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року.

2. Підготувати доповіді на теми:

- 2.1. Європейська мережа сталого розвитку та Україна.
- 2.2. Політика ЄС щодо зеленої економіки.
- 2.3. Європейська інтеграція та сталий розвиток.

3. Виконати тестові завдання:

3.1. В якому році Генеральна Асамблея ООН створила Міжнародну комісію з довкілля і розвитку з метою розробки стратегій його охорони, які б забезпечили збалансований розвиток людства до 2000 р. і на більш тривалий період:

- 1) 1984 р.
- 2) 2000 р.
- 3) 1992 р.
- 4) 1990 р.
- 5) 1996 р.

3.2. Коли відбувся «Самміт тисячоліття»:

- 1) у вересні 2000 р.
- 2) у червні 1992 р.

- 3) у жовтні 1999 р.
- 4) у березні 2001 р.
- 5) у вересні 1996 р.

3.3. Скільки принципів містить «декларація Ріо з довкілля і розвитку»:

- 1) 27 рекомендаційних принципів
- 2) 2500 практичних порад
- 3) 8 цілей
- 4) 13 принципів
- 5) 21 рекомендаційних принципів

3.4. Хто підготував огляд «Принципи охорони природи і сталого розвитку»:

- 1) С. Рокфеллер
- 2) Є. Бентам
- 3) Дж. Стюарт Мілер
- 4) Г. Дейді
- 5) К. Лоренц

3.5. Скільки принципів та розділів містить огляд «Принципи охорони природи і сталого розвитку»:

- 1) 47 принципів, які зібрані у 7 розділів
- 2) 27 рекомендаційних принципів, 4 розділи
- 3) 11 принципів, які зібрані у 2 розділи
- 4) 54 принципів, які зібрані у 7 розділів
- 5) 48 принципів, 4 розділи

3.6. Біосферні нормативи навантажень за рівнем їх наслідків можуть поділятися на такі групи:

- 1) глобальні, національні, локальні
- 2) національні, регіональні, локальні
- 3) глобальні, регіональні, національні
- 4) глобальні, континентальні, регіональні
- 5) національні, районні, об'єктові

3.7. Основна функція нормативів навантаження на природне середовище:

- 1) гарантувати сталість екосистем, попередити їх деградацію
- 2) задовольняти потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби
- 3) забезпечення екологічної стійкості

4) запобігання забрудненням, зниження їх рівня та контроль за забрудненням

5) поєднання розвитку суспільства зі збереженням довкілля

Тема 5

Індикатори сталого розвитку в Європі

Як зазначалось у попередній темі, усі цілі сталого розвитку повинні бути вимірними, тобто такими, щоб у кількісному вираженні можна було оцінити результативність їх виконання. Відтак було визначено індикатори сталого розвитку, які дають змогу оцінити ефективність його впровадження.

Визнані міжнародні організації – ООН, Світовий Банк, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Науковий комітет з проблем навколишнього середовища (SCOPE) – активно розробляють критерії та індикатори сталого розвитку. Індикатор сталого розвитку (index of sustainable development) – показник, виведений з первинних даних, які зазвичай не можна використовувати для інтерпретації змін, який дозволяє стверджувати про стан або зміни економічної, соціальної або екологічної змінних.

Поруч з індикаторами на практиці часто розробляються та застосовуються індекси сталого розвитку – показники, які отримують в результаті зіставлення двох або декількох індикаторів та які характеризують взаємозв'язки між окремими факторами стану системи.

Індикатори використовуються для:

- обґрунтування прийнятого рішення за допомогою кількісної оцінки та спрощення;
- індикатори допомагають інтерпретувати зміни;
- використання індикаторів дозволяє виявляти недоліки в природокористуванні, дозволяють полегшити доступ до інформації для різних категорій користувачів;
- спрощують обмін науково-технічною інформацією.

Будучи інструментом для підтримки рішень і планування, індикатори також можуть виконувати важливу комунікативну функцію. Світовий досвід у сфері розроблення індикаторів сталого розвитку показує, що існують два підходи до їх побудови:

1) побудова системи індикаторів, кожен з яких відображає окремі аспекти сталого розвитку. Найчастіше в рамках загальної системи виокремлюються наступні підсистеми показників: екологічні, економічні, соціальні, інституційні;

2) побудова агрегованого (інтегрованого) індексу, на основі якого можливо стверджувати про ступінь сталості соціально-економічного розвитку.

Агрегування зазвичай здійснюється на основі трьох груп показників: еколого-економічних, еколого-соціально-економічних, екологічних.

Економічні індикатори сталого розвитку

Кожна ціль сталого розвитку має свої завдання і характеризується певним набором базових індикаторів. Набір індикаторів зберігає тематичну / підтематичну основу, при цьому він залишається узгодженим з практикою більшості країн, що застосовує актуальні для своєї держави набори показників сталого розвитку для розроблення своїх національних стратегій. До групи базових економічних індикаторів відносять 14 індикаторів за трьома напрямками, що характеризують економіку, торгівлю та фінанси, а саме: економічний розвиток; глобальне економічне партнерство; зміни характеру споживання ресурсів.

Напрямок «економічний розвиток» характеризують наступні базові індикатори:

- валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення;
- частка інвестицій, у % від ВВП;
- частка боргу, у % від валового національного доходу (ВНД);
- коефіцієнт зайнятості населення;
- продуктивність праці;
- частка жінок, які працюють не в агропромисловому секторі;
- відсоток користувачів інтернету;
- туристичний внесок до ВВП;

Напрямок «глобальне економічне партнерство» включає:

- торговий баланс в товарах та послугах;
- отримання чи надання допомоги, у % від ВВП;

Напрямок «зміни характеру споживання ресурсів» включає:

- матеріаломісткість економіки;
- щорічне споживання енергії на душу населення;
- інтенсивність використання енергії сумарно та за видами економічної діяльності;

– використання транспорту Валовий національний дохід (ВНД) / Gross National Income (GNI) – макроекономічний показник, який відображає сумарну вартість товарів та послуг (у цінах реалізації), що надходять у розпорядження певної країни за певний проміжок часу (зазвичай за рік).

Валовий внутрішній продукт (ВВП) / Gross Domestic Product, (GDP) – макроекономічний показник, що показує ринкову вартість усіх кінцевих товарів та послуг, вироблених за рік у всіх галузях економіки на території держави для споживання, експорту та накопичення, незалежно від національної приналежності використаних факторів виробництва.

Економічні індикатори дають можливість визначити грошовий еквівалент сталості та зазвичай коригуються шляхом вирахування із чистої вартості внутрішнього продукту вичерпання природних ресурсів та оцінки екологічної та економічної шкоди, спричиненої забрудненням. Економісти використовують такі підходи, як оцінка сталості екосистем, умовна оцінка чистого національного продукту.

Для оцінювання екологічних проєктів можуть бути використані стандартні економічні методи. З метою повної оцінки економічної складової сталого розвитку варто застосовувати агреговані (інтегральні) індекси, що поєднують економічні, екологічні та соціальні показники. В останні десятиліття економісти розробили різні показники змін у соціально-економічних системах, які прив'язані до цілей сталого розвитку, зокрема:

- ✓ Індекс сталого економічного добробуту;
- ✓ Індекс споживчих цін,
- ✓ Промисловий індекс Доу-Джонса (DowJones Index),
- ✓ Індекс розвитку людини (HDI);
- ✓ Справжнє заощадження;
- ✓ Екологічно адаптований чистий вітчизняний продукт;
- ✓ Зелений валовий внутрішній продукт;
- ✓ Скоригована чиста економія;
- ✓ Справжній індекс прогресу,
- ✓ Індекс щасливої планети.

У 1972 р. було запропоновано показник «Індекс сталого економічного добробуту» (ISEW) для врахування якісного аспекту процесу збільшення виробництва та споживання у вигляді інтегрованого показника соціального прогресу в міжнародній статистиці. Цей показник відображає оцінку діяльності, що покращує добробут (вартість товарів), але яка не входить до ВВП. Наприклад, показник кількості вільного часу для підвищення рівня освіти, виховання в будинку дітей, самовдосконалення, підвищення рівня та підвищення якості догляду, зменшення забруднення навколишнього середовища тощо.

Одночасно при розрахунку цього показника з ВВП рекомендується виключити оцінку факторів, що погіршують якість життя та знижують рівень добробуту. Справжній індикатор прогресу (Genuine progress indicator / GPI) є іншим вагомим агрегованим індексом, який надає можливість не тільки оцінити

реальний соціальний прогрес з урахуванням економічних та екологічних аспектів, а й прийняти ефективні рішення щодо сталого розвитку.

GPI – це спроба створити альтернативу ВВП, коли враховуються екологічні та соціальні аспекти розвитку. Він включає наступні компоненти: злочинність, розпад сім'ї, зміна кількості вільного часу, побутова та волонтерська робота, залежність від іноземного капіталу, розподіл доходів, витрати на оборону, термін служби товарів тривалого користування, вичерпання ресурсів, забруднення, довгострокова шкода навколишньому середовищу.

Справжній індикатор прогресу змінює ВВП, додаючи економічний внесок домашньої та громадської праці та віднімаючи такі фактори, як злочинність, забруднення та руйнування сім'ї, щоб знайти міру добробуту. Це пов'язано з індексом сталого економічного добробуту (ISEW), розробленим Дейлі та Коббом.

Важливим критерієм для будь-якої системи є можливість її обліку. Система еколого-економічного обліку, метою якої є врахування екологічного чинника в національній статистиці, була запропонована Статистичним відділом Секретаріату ООН у 1993 р.

Показник «істинних заощаджень національних ресурсів» був запропонований Світовим банком. Справжні заощадження – це швидкість накопичення національних заощаджень після належного обліку виснаження природних ресурсів і збитку від забруднення навколишнього середовища.

Концепція «істинних заощаджень» тісно пов'язана зі спробою нового підходу до вимірювання національного багатства країн. Світовим банком розраховані величини природного, виробленого (фізичний або штучний) та соціального капіталів, а також їх частка в сукупному національному багатстві країни. Так, частка природного капіталу в національному багатстві в середньому для понад 100 країн світу становить 2–40 %, частка людського капіталу – 40–80 %. Крім того, у розвинутих країнах частка природного капіталу в національному багатстві в середньому не перевищує 10 %, у той час як частка людського капіталу становить понад 70 %.

Для багатьох країн з низькими доходами на одну особу питома вага сільськогосподарського компонента в природному капіталі становить 80 %, тимчасом у країнах з високими доходами цей показник не перевищує 40 %.

Екологічні індикатори сталого розвитку

До групи базових екологічних індикаторів, розроблених комісією ООН зі сталого розвитку відносяться індикатори за шістьма напрямками:

- 1) природні небезпеки;
- 2) атмосферне повітря;

- 3) земельні ресурси;
- 4) моря та узбережжя;
- 5) прісна вода;
- б) біорізноманіття.

Основні базові екологічні індикатори наведені нижче:

- відсоток населення, яке проживає на небезпечних територіях;
- викиди вуглекислого газу;
- використання озоноруйнівних речовин;
- концентрація забруднювальних речовин в повітрі міст;
- деградація земель;
- площа розораних земель;
- площа територій, покритих лісами;
- відсоток населення, яке проживає в прибережній зоні;
- відсоток рибних запасів;
- споживання води на душу населення;
- інтенсивність використання води за видами економічної діяльності;
- концентрація забруднювальних речовин у воді;
- площа природоохоронних територій.

Для більш широкої характеристики комплексу екологічних аспектів та екологічного управління ресурсами часто використовують агреговані індекси. А саме, екологічний слід, індекс екологічної стійкості (ESI), екологічний індекс ефективності (EPI).

Екологічний слід (ecological footprint) – один із найпопулярніших та найвідоміших екологічних показників. Термін був введений в обіг у 1992 році канадським професором Вільямом Різом. Екологічний слід – міра потреб людини в екосистемах планети; стандартизований показник, що відображає попит людської популяції на природний капітал, який може навіть перевищувати екологічну спроможність планети до регенерації цього капіталу. Щорічно показники екологічного сліду країн розраховуються і представляються у вигляді звіту міжнародною організацією Global Footprint Network.

У центрі уваги обліку екологічного сліду є біологічні ресурси. Замість невідновлюваних ресурсів, таких як нафта або мінерали, саме біологічні ресурси є найбільш обмежувальними ресурсами для людського підприємства. Наприклад, кількість викопного палива, що все ще знаходиться під землею, обмежена. Але ще більш обмеженою є здатність біосфери справлятися з надлишковими викидом CO₂ при його спалюванні. Ця здатність є одним з конкуруючих способів використання біопотенціалу планети.

Індекс екологічної ефективності EPI (The Environmental Performance Index) надає підсумок стану сталого розвитку у всьому світі. Використовуючи 32

показники ефективності в 11 категоріях проблем, ЕРІ ранжує 180 країн щодо здоров'я навколишнього середовища та життєздатності екосистем. Агреговані ESI, і ЕРІ були розроблені Центром екологічного права та політики Єльського університету та Центром міжнародної інформаційної мережі наук про Землю (CIESIN) Колумбійського університету у співпраці зі Світовим економічним форумом та іншими. Ці показники забезпечують оцінку в національному масштабі того, наскільки країни близькі до встановлених цілей екологічної політики.

ЕРІ пропонує систему показників, яка виділяє лідерів і відстаючих в екологічній ефективності та надає практичні вказівки для країн, які прагнуть рухатися до сталого майбутнього. Індикатори ЕРІ дають змогу виявити проблеми, встановити цілі, відстежити тенденції, зрозуміти результати та визначити найкращі методи політики. Точні дані та аналіз, заснований на фактах, також можуть допомогти урядовцям уточнювати свої політичні програми, сприяти комунікації з ключовими зацікавленими сторонами та максимізувати віддачу від інвестицій в охорону навколишнього природного середовища. Загальні рейтинги ЕРІ показують, які країни найкраще вирішують екологічні проблеми, з якими стикається кожна країна.

Ще один агрегований індекс Живої планети (ІЖП) (Living Planet Index) для оцінювання стану природних екосистем планети обчислюється в рамках щорічної доповіді Світового Фонду Дикої Природи (World Wild Fund). Індекс живої планети вимірює природний капітал лісів, водних та морських екосистем і розраховується як середнє із трьох показників: чисельність тварин у лісах, у водних та морських екосистемах. Кожен показник відображає зміну популяції найбільш представницької вибірки організмів у екосистемі. У 1970-і роки людство вийшло за межі відновлювальних можливостей у глобальному масштабі, що є причиною виснаження природного капіталу.

Соціальні індикатори сталого розвитку

До групи базових соціальних індикаторів, розроблених комісією ООН зі сталого розвитку, відносяться індикатори за п'ятьма напрямками – бідність, державне управління, здоров'я, освіта, демографія.

Кожен з цих напрямів має піднапрями, що включають наступні базові індикатори:

- частка населення, що проживає за межею бідності;
- різниця між максимальними та мінімальними прибутками;
- частка населення, яке має доступ до належних санітарних умов;
- частка населення, яке має доступ до якісної питної води;

- частка домогосподарств, які не мають доступу до будь-яких джерел енергії;
- частка населення, яке проживає у неналежних умовах;
- частка населення, яке сплачує хабарі;
- кількість навмисних вбивств на 100 000 населення;
- смертність до п'яти років;
- виживаність при народженні;
- доступ до медичних закладів;
- доступ до вакцинування;
- захворюваність на ВІЛ, туберкульоз, малярію;
- рівень грамотності дорослих;
- частка населення, яке має початкову освіту;
- частка населення, яке має середню (вищу) освіту;
- темпи зростання населення та ін.

Базові показники кожна країна може використовувати для своїх власних програм сталого розвитку у будь-якому співвідношенні. Знову ж, для більш ефективної оцінки впливу комплексу показників та індикаторів (соціальних, екологічних та економічних), використовують агреговані (інтегровані) індекси – Індекс людського потенціалу, Індекс здоров'я населення та ін. Індекс людського розвитку (ІЛР) (раніше – «Індекс розвитку людського потенціалу» (ІРЛП), Human Development Index, HDI) — агрегований показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння та вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості та довголіття, як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території.

У деяких перекладах оригінального терміну Human Development Index (HDI) його також називають Індекс гуманітарного розвитку (ІГР). При підрахунку ІЛР враховуються 3 види показників:

- очікувана тривалість життя – оцінює довголіття;
- рівень грамотності населення країни (середня кількість років, витрачених на навчання) та очікувана тривалість навчання;
- рівень життя, оцінений через ВНД на особу за паритетом купівельної спроможності (ПКС) в доларах США.

Розроблена і науково обґрунтована узагальнена система показників, що характеризує кількісні та якісні характеристики соціально-економічної диференціації соціального розвитку, що включає:

- коефіцієнт диференціації індексу розвитку людського потенціалу, що характеризує ступінь відмінності в соціально-економічному розвитку аналізованих країн, регіонів усередині країни, соціальних груп;

- коефіцієнт диференціації індексу здоров'я (довголіття), що показує, наскільки стан здоров'я в одній країні, регіоні краще, ніж в іншому;
- коефіцієнт диференціації індексу освіти.

Такий показник визначає ступінь перевищення рівня освіти населення в одній країні (регіоні або іншому об'єкті дослідження) над рівнем освіти (грамотності) населення іншої країни;

- коефіцієнт диференціації індексу доходу, що визначає ступінь економічної диференціації аналізованих країн або регіонів;
- коефіцієнт диференціації індексу смертності, як показник відмінностей у стані здоров'я порівнюваних країн або регіонів;
- коефіцієнт диференціації рівня професійної освіти, що відображає відмінності в ступені охоплення навчанням другої і третьої ступені освіти в досліджуваних країнах або регіонах.

У 2010 р. групу індикаторів, які вимірюють ІЛР, було розширено, а сам індекс піддався істотному коригуванню. На додаток до використовуваного ІЛР, який є зведеним показником, що спирається на середні статистичні дані і не враховує внутрішньої нерівності, було введено три нові індикатора: Індекс людського розвитку, скоригований з урахуванням соціально-економічної нерівності (ІЛРН), Індекс гендерної нерівності (ІГН) і індекс багатовимірної бідності (ІББ).

Залежно від значення ІЛР країни прийнято класифікувати за рівнем розвитку: дуже високий (42 країни), високий (43 країни), середній (42 країни) і низький (42 країни) рівень. Топ 10 країн з найвищим ІЛР у світі становлять: Норвегія, Ірландія, Швейцарія, Гонконг, Ісландія, Німеччина, Австралія, Нідерланди та Данія.

Ще одним агрегованим індексом є Індекс здоров'я населення, який показує поширення екологічно обумовлених захворювань. Найбільш чітка залежність виявлена між якістю навколишнього середовища та респіраторними захворюваннями чи кишковими інфекціями. Оскільки найбільш схильні до респіраторних захворювань діти, запроваджено показник дитячої смертності, який вимірює смертність від респіраторних захворювань за стандартною класифікацією хвороб на 100 тис. дитячого населення віком 0–14 років. Показник смертності від кишкових захворювань розраховують на загальну чисельність населення країни.

Таким чином, в цілому світовою спільнотою розроблено та використовується доволі широкий спектр індикаторів та індексів сталого розвитку. Їхня оцінка є дуже важливою для порівняння досягнень різних країн та регіонів на даний момент часу, або ж для відслідковування динаміки того чи іншого соціуму на шляху до сталого розвитку. Пізніше ми побачимо, як

індикатори сталого розвитку ефективно використовуються відповідними аналітичними структурами Європейського Союзу для постійного контролю динаміки досягнень у впровадженні стратегії сталого розвитку.

Практичні завдання

1. Описати:

- 1.1. Основні індикатори економічної складової сталого розвитку.
- 1.2. Сутність валового внутрішнього продукту. Поясніть взаємозв'язок між ВВП і рівнем економічного розвитку країни.
- 1.3. Структуру ВВП розвинутих країн та країн, що розвиваються.
- 1.4. Основні типи економічного зростання країн світу.
- 1.5. Значення екологічної складової сталого розвитку.
- 1.6. Основні індикатори екологічної складової сталого розвитку.
- 1.7. Екологічні обмеження сталого розвитку.
- 1.8. Охарактеризуйте проблему виснаження природних ресурсів
- 1.9. Ризики глобального потепління.
- 1.10. Ризики неналежного менеджменту твердих відходів.
- 1.11. В чому полягає проблема пластикових відходів?
- 1.12. Сутність соціальної складової сталого розвитку.
- 1.13. Основні індикатори соціальної складової сталого розвитку.

2. Підготувати доповіді на теми:

- 2.1. Концепція фізичних меж/можливостей планети.
- 2.2. Концепція соціальної інклюзії.
- 2.3. Індекс розвитку людського потенціалу як інтегральний індикатор сталого розвитку.
- 2.4. Соціальні конфлікти як ризики сталого розвитку. Шляхи їх подолання.
- 2.5. Соціальні нерівності всередині країн та між країнами.

3. Виконати тестові завдання:

- 3.1. Індикатор - це:
 - 1) відображення екологічної ємкості систем
 - 2) характеристика процесів, які впливають на стан і розвиток країн і окремих регіонів в показник екологічно безпечного використання біотехнологій
 - 3) міжнародний правовий механізм д величина, що відображає стан деяких соціальних економічних або природних систем в певний проміжок часу
- 3.2. Які існують групи проблем:
 - 1) інтерсоціальні, екологічні, психологічні

- 2) людина - суспільство, суспільство - природа, інтерсоціальні
- 3) правові, екологічні, соціальні
- 4) екологічні, психічні, природничі
- 5) соціальні, суспільні, економічні

3.3. Вирішення екологічних проблем потребує:

- 1) фінансування
- 2) розвитку науки
- 3) зростання бази ресурсів
- 4) збільшення темпів росту чисельності населення
- 5) усунення голоду і бідності

3.4. Тріада передбачає поєднання інтересів 3 складових:

- 1) соціум, політика і психологія
- 2) економіка, психологія і довкілля
- 3) природа, людина і політика
- 4) біологія, фізика і економіка
- 5) соціум, довкілля і економіка

3.5. В екологічній сфері беруть до уваги:

- 1) екологічну ємкість природних систем, рівновагу і цілісність екосистем, якість природних ресурсів
- 2) матеріальну забезпеченість населення, рівень освіти, стан здоров'я населення
- 3) дохід на одного жителя, економічну ефективність, стабільність екосистем
- 4) рівень розвитку етики, народжуваність і смертність
- 5) індекс розвитку, інтегральні індикатори, захворюваність

3.6. Сукупність усіх природних засобів, запасів, джерел, які є і можуть бути мобілізовані чи використані для досягнення певної мети - це:

- 1) природно - ресурсний потенціал
- 2) економічний потенціал
- 3) соціальний потенціал
- 4) екологічний потенціал
- 5) політичний потенціал

3.7. Відходи, які утворюються внаслідок антропогенної діяльності, умовно поділяють на 3 категорії:

- 1) енергетичні, соціальні, підземні

- 2) побутові, технічні, соціальні
- 3) політичні, районні, екологічні
- 4) промислові, повітряні, водні
- 5) промислові, сільськогосподарські, побутові

3.8. Показники, які характеризують соціальну сферу регіону:

- 1) структура земель, зміна родючості ґрунтів
- 2) демографічні показники, житловий фонд, середньорічна кількість працівників
- 3) площі деградованих земель, зміна клімату
- 4) забруднення водних ресурсів, забруднення ґрунтів
- 5) забруднення важкими металами і радіонуклідами

3.9. Базові індикатори - це:

- 1) статистичні інформативні показники, які характеризують стан соціальної, екологічної та економічної підсистем
- 2) сучасний стан стійкого порушення рівноваги між людським суспільством і природою
- 3) базова стратегія, яка базується на виділенні одного з регіональних пріоритетів
- 4) галузь знань, яка вивчає закономірності розвитку СЕЕ систем
- 5) комплекс заходів, що забезпечують вихід з кризового стану

3.10. Величина, що відображає стан деяких соціальних, екологічних і економічних систем в певний проміжок часу:

- 1) індикатор
- 2) диверсифікація
- 3) виживання
- 4) перенаселеність і оцінка локальної стабільності

3.11. Індикатори сталого розвитку – це:

- 1) комплекс показників для оцінювання процесу реалізації стратегії сталого розвитку для визначення того, наближається суспільство до сталого розвитку чи віддаляється
- 2) величина, що відображає стан деяких соціальних, економічних або природних систем в певний проміжок часу
- 3) комплекс показників соціо-економіко-екологічної системи
- 4) комплекс показників для оцінювання соціальної, економічної, екологічної систем

5) показники, що характеризують комплексний стан соціо-економіко-екологічної системи

3.12. На які категорії поділено індикатори сталого розвитку:

1) індикатори стану, індикатори регулювання, індикатори людської діяльності

2) соціальні індикатори, економічні індикатори, екологічні індикатори

3) інституціональні індикатори, методологічні індикатори

4) статистичні індикатори, індикатори людської діяльності

5) індикатори оцінювання стану, науково-освітні індикатори

3.13. Індекс людського розвитку:

1) відображає переважно соціально-економічні аспекти збалансованого розвитку

2) використовується для вимірювання тенденцій розвитку

3) враховує добробут і розвиток країни

4) визначає екологічну складову сталого розвитку

5) характеризує особливості процесів які впливають на сталий розвиток країн і окремих регіонів

3.14. До якої групи індикаторів належать показники частки еколого-економічного збитку ВВП:

1) соціальні

2) економічні

3) екологічні

4) інвестиційні

5) інституціональні

3.15. Серед екологічних індикаторів найвищий пріоритет повинні мати індикатори, що характеризують:

1) показники споживання людиною чистої первинної продукції

2) показники використання всіх видів ресурсів

3) показники інвестицій в охорону НПС

4) показники екологічно безпечного використання біотехнологій

5) показники, що характеризують природні екосистеми

3.16. Індикатори сталого розвитку повинні:

1) відображати екологічну ємність систем (рівень, при якому ресурси виснажуються порівняно з рівнем, при якому вони відновлюються)

2) відображати зв'язки між економічними, природними і соціальними проблемами суспільства

3) розроблятися і прийматися (схвалюватися) членами суспільства

4) орієнтуватися на довготривалі цілі д. оцінювати локальну стабільність, яка не повинна підтримуватися за рахунок стабільності глобальної

3.18. Серед індикаторів сталого розвитку національного рівня виділяють три основні групи:

1) економічні

2) екологічні

3) соціальні

4) політичні

5) біологічні

Тема 6

Європейська федерація управління відходами та екологічних послуг (FEAD)

FEAD – це Європейська асоціація управління відходами, яка представляє приватну галузь управління відходами та використання ресурсів у всій Європі. Членами асоціації є національні асоціації управління відходами, що охоплюють 18 країн Європи, включаючи Норвегію та Великобританію. Вони представляють близько 3000 компаній, які займаються всіма видами поводження з відходами.

Компанії асоціації займають приблизно 60% частки на ринку побутових відходів і переробляють понад 75% промислових і комерційних відходів у Європі. Їх загальний річний оборот становить приблизно 75 мільярдів євро.

У цих компаніях працює понад 320 000 людей, які керують приблизно 2400 центрами переробки та сортування відходів, 1100 компостними майданчиками, 260 заводами з переробки відходів і 900 контрольованими звалищами.

Мета асоціації полягає в тому, щоб відстоювати кращу нормативно-правову базу для сектору поводження з відходами, досягати найкращих економічних і екологічних результатів, а також зміцнювати циркулярну економіку в Європі.

Компанії з утилізації відходів забезпечують перехід до економіки замкнутого циклу, виробляючи ресурси та енергію, які можуть бути повторно введені в економіку. Вони додають цінність завдяки інноваційному та економічно ефективному збору, сортуванню та переробці вторинної сировини.

Як результат, вони відіграють вирішальну роль у досягненні найкращих економічних та екологічних результатів.

Структура асоціації

Члени асоціації

<p>AzA Italy</p> <p>Website Events</p>	<p>ASEGRE Spain</p> <p>Website Events</p>	<p>Assoambiente Italy</p> <p>Website Events</p>	<p>BDE Germany</p> <p>Website Events</p>	<p>DWMA The Netherlands</p> <p>Website Events</p>	<p>ECEIA Estonia</p> <p>Website Events</p>	<p>EEW Germany</p> <p>Website</p>	<p>ENERGESMAN Lithuania</p> <p>Website Events</p>
<p>BORA Bulgaria</p> <p>Website Events</p>	<p>buhck Gruppe Germany</p> <p>Website Events</p>	<p>CAObH Czech Republic</p> <p>Website Events</p>	<p>DENUO Belgium</p> <p>Website Events</p>	<p>ESA United Kingdom</p> <p>Website Events</p>	<p>FLEA Luxembourg</p> <p>Website</p>	<p>FNADE France</p> <p>Website Events</p>	<p>GRUPPO MARAZZATO Italy</p> <p>Website Events</p>
<p>HEINZ Gruppe Germany</p> <p>Website Events</p>	<p>IWMA Ireland</p> <p>Website Events</p>	<p>LabAnalysis Italy</p> <p>Website</p>	<p>LASUA Latvia</p> <p>Website Events</p>	<p>NORSK INDUSTRI Norway</p> <p>Website Events</p>	<p>PASEPPE Greece</p> <p>Website Events</p>	<p>PIGO Poland</p> <p>Website Events</p>	<p>Séché France</p> <p>Website Events</p>
<p>LOBBE Germany</p> <p>Website</p>	<p>Merieux NutriSciences Italy</p> <p>Website</p>	<p>REMONDIS Germany</p> <p>Website</p>	<p>Nehlsen AG Germany</p> <p>Website</p>	<p>SUEZ France</p> <p>Website Events</p>	<p>VOEB Austria</p> <p>Website Events</p>	<p>Recycling Industries of Finland Finland</p> <p>Website Events</p>	

В одному зі звітів асоціації мова йде про управління відходами: поєднання циркулярної економіки з амбіціями нульового забруднення

У Брюсселі, 1 червня 2021 р. у відповідь на амбіції ЄС щодо нульового забруднення навколишнього середовища асоціація провела успішні онлайн-дебати щодо ролі управління відходами в поєднанні цілей циклічної економіки та нульового забруднення на рівні ЄС. Дебати, ініційовані президентом FEAD, Пітером Куртом, до якого приєдналися представники інституцій ЄС: Луїс Каррето Санчес, юридичний спеціаліст DG ENV, Лоренцо Маротті, науковий співробітник ЕСНА та Аксель Сінгхофен, радник Greens/EFA. Представники членів компанії FEAD Клаудія Менсі (A2A Ambiente) і Себастьян Шорманн (REMONDIS Electrorecycling) представили прагматичний огляд того, як різні політики впливають і впливатимуть на сектор управління відходами.

Обговорення торкалися елементів політики, необхідних для реалізації цілей плану нульового забруднення. Зокрема:

– як поєднати економіку замкнутого циклу та цілі нульового забруднення: досягнення кругообігу шляхом збільшення цільових показників переробки при одночасному досягненні нульового чистого «забруднювача» у вторинній сировині може бути проблемою на цьому етапі. Встановлення узгодженості між цільовими показниками переробки та правилами щодо граничних значень хімічних речовин має вирішальне значення для руху в правильному напрямку. У зв'язку з цим сектор поводження з відходами відновлює свою прихильність «якісній переробці» та вирішенню проблеми переробки відходів, які містять застарілі речовини;

– потреба в ефективних і швидких інструментах впровадження: наявність конкретної, корисної та додаткової інформації про продукти в поєднанні з відповідними та суворими правилами екологічного дизайну, спрямованими, зокрема, на поступове припинення використання небезпечних речовин у виробництві продукції, є ключовим фактором успіху для обох циклічна економіка та нульове забруднення.

Підводячи підсумки, учасники погодилися з тим, що для створення стійких і циркулярних суспільств, які відповідають як циркулярній економіці, так і амбіціям щодо нульового забруднення, потрібна спеціальна та цілеспрямована політика, яка має бути повністю реалізована протягом усього життєвого циклу продуктів.

З цього приводу президент FEAD Пітер Курт підкреслив, що:

«Для сектору управління відходами поєднання амбіцій щодо нульового забруднення та циркулярної економіки вимагатиме досягнення балансу між інвестиціями компаній та боротьбою зі шкідливими хімікатами в продуктах. Необхідно активізувати послідовні зусилля протягом усього життєвого циклу продукції, починаючи від розробки екологічно чистих і придатних для вторинної

переробки продуктів, які поступово припиняють використання шкідливих речовин до завершення терміну служби.

Практичні завдання

1. Описати:

1.1. Сутність діяльності Європейської федерації управління відходами та екологічними послугами.

1.2. Маршрутну карту управління відходами.

1.3. Основні напрями і принципи державної політики у сфері поводження з відходами.

1.4. Методи утилізації відходів (термічні, біологічні, механічні).

2. Підготувати доповіді на теми:

2.1. Європейська федерація управління відходами та екологічними послугами та Україна.

2.2 Нормативно-правове забезпечення у сфері управління відходами.

2.3. Міжнародні конвенції та горизонтальні рамки права ЄС щодо відходів.

2.4. Утилізація промислових відходів (паливно-енергетичного комплексу; виробництва пластмас, гуми, відходів, що містять нафту; переробки деревини).

2.4. Формування екологічної обізнаності громадян.

Тема 7

Мікрорівень сталого розвитку

Теоретична основа сталого розвитку як нова модель економічного розвитку соціальної рівності й екологічної стійкості є частиною подальшого глобального розвитку. Однак уже десятиліттями, на жаль, сталий розвиток залишається тільки загальноприйнятою концепцією, а не повсякденною практикою. Але з кожним днем усе більшого значення набувають чинники, що обумовлюють необхідність змін: структура виробництва і споживання, нестача ресурсів, зміни у глобальній економіці, стан навколишнього середовища, динаміка політичних процесів, а також демографічні зміни.

Сталий розвиток зводиться до питання про можливість людей, компаній і урядів визначати своє майбутнє. Щодо бізнесу участь у сталому розвитку означає розуміння довгострокових проблем планети й урахування їх у стратегії та практиці. Сучасний бізнес як процес створення та обміну цінностями для забезпечення власної довгострокової стійкості, крім економічної вигоди, має

враховувати ще дві складові цінності: людей, для яких вона створюється, і навколишнє середовище, підбиваючи цим триєдиний підсумок діяльності. Проблема стійкості стосується бізнес-середовища в усіх її вимірах: соціальному, економічному, культурному й екологічному. Соціальні аспекти стійкості – це вирішення питань добробуту та здоров'я суспільства, а також освіти, зайнятості, дотримання прав людини тощо.

Завдання ефективного та відповідального підприємства полягає в тому, щоб забезпечити регіональний розвиток і запобігти деградації за кожним із зазначених аспектів, тому що від цього прямо залежить сталий розвиток держави та усїєї планети.

Отже, сталий розвиток на мікрорівні має поєднувати забезпечення стійкості функціонування підприємства як у найближчій, так і у довгостроковій перспективі з політикою соціальної та екологічної свідомості на благо колективу підприємства й суспільства загалом.

З одного боку, привабливим видаються переваги сталого розвитку: надання підприємству можливості розвиватися протягом тривалого часу, у поєднанні зі зниженням негативного впливу на навколишнє середовище й підвищенням стандартів соціальної відповідальності. З іншого боку, здійснення стратегічного управління на основі принципів сталого розвитку стикається з побоюваннями керівництва щодо недостатнього рівня знань і досвіду, а також фінансових ресурсів, щоб успішно реалізувати нову стратегію управління підприємством.

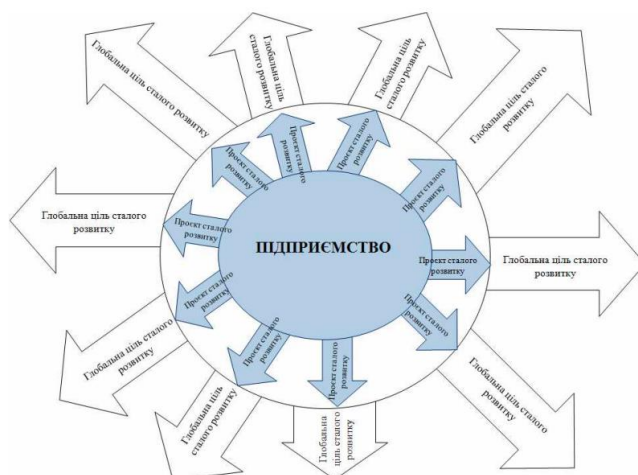
Крім того, це потребує значних інвестицій у нові технології, а для отримання економічного ефекту потрібен час, причому цей ефект буде одержаний у непрямому вигляді. Разом із цим, необхідно постійно враховувати такі чинники:

- конкуренція з іншими підприємствами (які можуть не витратити кошти на реалізацію екологічних і соціальних заходів);
- виробництво матеріалів-замінників, які в майбутньому можуть замінити продукцію підприємства,
- імовірність появи нових конкурентів;
- позиції постачальників сировини та матеріалів і становище покупців на ринку.

Сталий розвиток підприємства – це набір показників за різними напрямками економічної, соціальної та екологічної діяльності, які групуються за принципами математичного моделювання у певні індекси сталого розвитку. Згідно другого підходу сталий розвиток підприємства – це більш складна дворівнева категорія, яка на першому рівні включає набір економічних,

соціальних та екологічних показників, а на другому рівні групує їх у таку математичну модель, метою якої є знайдення балансу між цими показниками.

Якщо прийняти індикативний підхід до визначення сталого розвитку підприємства, згідно якого сталий розвиток декомпонується на низку показників, на які слід орієнтуватися при оцінці його рівня, то тоді, здійснюючи проекцію глобального сталого розвитку на рівень підприємства, можна визначити, що сталий розвиток підприємства – це його діяльність у напрямі реалізації глобальних цілей сталого розвитку (Лі Гуаньнань).

Таким чином, сталий розвиток підприємства – це його частка, внесок підприємства у кожен окрему глобальну ціль сталого розвитку. У свою чергу, діяльність підприємства можна представити у вигляді сукупності проектів, спрямованих на розвиток економіки та соціальної сфери або збереження навколишнього середовища.

Специфічну систему принципів запровадження концепції сталого розвитку підприємства пропонує В. Геєць:

- принцип соціальної відповідальності за виконання місії перед суспільством;
- принцип інтегративності економічного потенціалу підприємства та здатностей персоналу до ефективного використання ресурсів у процесі досягнення встановлених цілей;
- принцип екогармонійності, який означає необхідність врахування екологічних наслідків діяльності підприємства; принцип економічності, що передбачає забезпечення сталого розвитку у межах раціонального.

Чернова Т. Л. та Гальчак Х. Р. сходяться на думці, що до основних принципів сталого розвитку підприємств варто віднести:

- принцип обережності (остороги) – збереження сучасного стану навколишнього середовища як перешкоди незворотнім або небезпечним змінам;

– принцип "передбачати та запобігати" – більш дешевий і менш ризикований підхід, аніж ліквідація збитків оточуючому середовищу;

– принцип "забруднювач платить" – повна вартість екологічного збитку має бути компенсована користувачем.

Додатково Чернова Т.Л. висуває ще три принципи сталого розвитку, а саме:

1) принцип балансу між ресурсом та забрудненням – використання ресурсів в масштабах регенеративної здатності екосистем, контроль над обсягами забруднень і відходів в межах асиміляційного потенціалу екосистем;

2) принцип збереження природного багатства на сучасному рівні – недопущення втрат або зменшення природоресурсного потенціалу та екологічного різноманіття;

3) принцип консервативного землекористування – запобігання збільшенню інтенсивності землекористування.

В цьому контексті, більш доречними виглядають принципи, що додатково розглянуті у роботі Гальчак Х.Р.:

1) принцип екологізації виробництва – перехід на екологічно безпечні технології з метою зниження рівня техногенного навантаження на довкілля;

2) принцип підзвітності – обумовлює визначення компанією рівня впливу її діяльності на оточення та необхідності брати на себе відповідальність за такі дії;

3) принцип гуманності – спрямований на створення оптимальних умов для інтелектуального і соціального розвитку працівників, визнання природного права кожної особистості на свободу, індивідуальність, соціальну захищеність та розвиток здібностей.

Доцільність організації стратегічного управління підприємством на основі принципів сталого розвитку пояснюється:

1) необхідністю дотримання принципів фінансової стійкості підприємства з погляду задоволення потреб як поточного функціонування, так і довгострокового розвитку;

2) необхідністю дотримання балансу між інтересами власників, екологічною та соціальною відповідальністю, а також поточного функціонування та довгострокового розвитку підприємства;

3) необхідністю забезпечення надійних джерел сировини і стабільних ринків збуту продукції;

4) необхідністю внеску в соціальний розвиток території, на якій розташоване підприємство, а також задоволення потреб колективу в гідних умовах праці та життя, заробітній платі, а також в емоційному й культурному розвитку;

5) необхідністю поліпшення іміджу підприємства (його образу в масовій свідомості, а також у контрагентів, держави, міжнародних структур і партнерів) як соціально та екологічно відповідального суб'єкта господарювання;

б) можливістю реалізації екологічних та соціальних проектів без істотного негативного впливу на результати фінансово-господарської діяльності й без шкоди для реалізації ключових фінансово-господарських проектів підприємства та розвитку його виробничої діяльності. Слід ураховувати, що підприємства не відчують безпосереднього економічного ефекту від упровадження принципів сталого розвитку в короткостроковому періоді. І навіть більше, реалізація таких принципів може бути доволі витратною.

Практичні завдання

1. Підготувати SWOT-аналіз підприємства, що працює в екологічній сфері.

2. Проаналізувати практичні аспекти управління відходами на рівні підприємства:

- виявлення та ідентифікація відходів;
- інвентаризація відходів;
- порядок ведення обліку відходів;
- паспортизація відходів.

3. Підготувати доповідь на тему: «Світовий та європейський досвід впровадження Цілей сталого розвитку малим і середнім бізнесом».

4. Виконати тестові завдання:

4.1. Що включає в себе SWOT-аналіз?

- 1) виявлення сильних сторін
- 2) виявлення можливостей
- 3) визначення основних пріоритетів розвитку
- 4) виявлення слабких сторін
- 5) виявлення загроз

4.2. SWOT аналіз полягає у розділенні чинників і явищ на 4 категорії:

- 1) сильні сторони проекту
- 2) слабкі сторони проекту
- 3) незалежні сторони проекту
- 4) можливості при реалізації проекту
- 5) загрози при реалізації проекту

Список використаних джерел:

1. Гальчак Х. Забезпечення сталого розвитку підприємства як основа формування соціальної відповідальності. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Проблеми економіки та управління : збірник наукових праць. 2016. № 847. С. 69–74.
2. Грицина Л. Принципи сталого розвитку підприємств: порівняльний аналіз. Економічний дискурс (1). 2017. С. 33–41.
3. Досвід країн Європи в переході до циркулярної економіки. Офіційний сайт Ecobusiness group. URL: <https://ecolog-ua.com/news/dosvid-krayin-yevropy-v-perehodi-do-syrgkulyarnoyi-ekonomiky>
4. Лі Гуаньнань. Сутність сталого розвитку підприємств у контексті глобальних цілей сталого розвитку. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/201.pdf
5. Нова політика ЄС з «циркулярної» економіки: Можливості для України. URL: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2020/09/dixi_pb_circular-economy_ukr_full_3.pdf
6. Офіційний сайт Глобального договору ООН в Україні. URL: <https://globalcompact.org.ua/projects/kampanija-partnerstvo-zaradi-stalogo-rozvitku/>
7. Офіційний сайт Європейської мережі сталого розвитку. URL: <https://www.esdn.eu/>
8. Офіційний сайт Європейської федерації з управління відходами та екологічних послуг. URL: <https://fead.be/about-us/>
9. Офіційний сайт Програми розвитку ООН. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/projects/posylene-partnerstvo-dlya-staloho-rozvytku>
10. Перга Т. Сталий розвиток у нових членах ЄС. Історико-політичні студії. 2016. №2. С.121-129.
11. Сталінська О. В. Реалізація принципів сталого розвитку в стратегічному управлінні підприємством: моногр. / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2012. 320 с.
12. Чернова Т. Еколого-економічні принципи сталого розвитку національної економіки. Економіка та держава. 2013. № 5. С. 63-66.

